

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra pedagogiky a psychologie

Diplomová práce

Rodinné prostředí dítěte mladšího školního věku

Vypracovala: Lucie Točíková
Vedoucí práce: PhDr. Marta Franclová, Ph.D

České Budějovice 2018

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Ve Zvěroticích dne.....

Lucie Točíková

.....

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych touto cestou poděkovala PhDr. Martě Franclové, Ph.D. za odborné vedení této diplomové práce, ochotu, spolupráci, cenné rady a věcné připomínky. V neposlední řadě děkuji všem, kteří se podíleli na mém výzkumu, bez kterých by tato práce nemohla vzniknout.

BIBLIOGRAFICKÁ IDENTIFIKACE

Název diplomové práce: Rodinné prostředí dítěte mladšího školního věku

Pracoviště: Katedra pedagogiky a psychologie Pedagogické fakulty Jihočeské
univerzity

Jméno a příjmení autora: Lucie Točíková

Studijní obor: Učitelství pro 1. stupeň ZŠ

Vedoucí práce: PhDr. Marta Franclová, Ph.D.

Rok obhajoby: 2018

ABSTRAKT

Diplomová práce se zabývá problematikou rodinného prostředí dítěte mladšího školního věku. Cílem předkládané diplomové práce je zprostředkovat vhled na život dítěte mladšího školního věku. Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. Teoretická část se zaměřuje v jednotlivých kapitolách na témata vztahující se k problematice rodiny, výchovy a volného času, přičemž důraz je kladen na problémové, klinické a odlišné rodiny. V praktickém zpracování je uveden vhled do tří rodin s dítětem mladšího školního věku prostřednictvím metod kvalitativního výzkum (zejména kazuistiky a dotazování). V praktické části hledám odpovědi na otázky týkající se hodnot rodin, trávení volného času, výchovných metod a životního stylu.

Klíčová slova: dítě mladšího školního věku, kazuistika, rodina, rodinné prostředí, volný čas, výchova

BIBLIOGRAPHICAL IDENTIFICATION

Thesis title: Family environment of a younger school-age child

Place of work: Department of Pedagogic and Psychology, Pedagogical Faculty,
University of South Bohemia

First name and surname of the author: Lucie Točíková

Field of study: Elementary school teaching

Dissertation leader: PhDr. Marta Franclová, Ph.D.

Year of defence: 2018

ABSTRACT

The diploma thesis deals with the issue of the family environment of a younger school-age child. The aim of the presented diploma thesis is to provide an insight into the life of a younger school-age child. The thesis is divided into the theoretical and practical part. The theoretical part focuses in individual chapters on the topics related to family, education and leisure time, where the emphasis is placed on problematic, clinical and different families. The practical work gives insight into three families with an early school-age child through qualitative research methods (especially case studies and interviewing). In the practical part, I look for answers to questions about family values, spending leisure time, educational methods and lifestyle.

Key words: younger school-age child, case study, family, family environment, leisure time, education

OBSAH

ÚVOD	8
I. TEORETICKÁ ČÁST	10
1. RODINA.....	11
1. 1. DEFINICE RODINY	11
1. 2. ŽIVOTNÍ FÁZE RODINY.....	12
1. 3. FUNKCE RODINY	13
1. 4. TYPY RODIN	15
1. 5. TYPY PROBLÉMOVĚ ZATÍŽENÝCH RODIN	16
1. 6. RODINNÉ PROSTŘEDÍ	19
1. 7. ETNICKY ODLIŠNÉ RODINY	20
1. 8. KLINICKÉ RODINY	21
1. 9. RODINY HOMOSEXUÁLNÍCH PARTNERŮ	26
1. 10. NEVLASTNÍ RODINY	27
2. VÝCHOVA	30
2. 1. POJEM VÝCHOVA	30
2. 2. VÝCHOVNÉ STYL Y	30
2. 3. ROZVOJ POZITIVNÍHO VÝCHOVNÉHO STYLU	31
2. 4. DETERMINANTY RODINNÉHO STYLU VÝCHOVY	31
2. 5. EXTRÉM NÍ VÝCHOVNÉ STYL Y	32
3. VOLNÝ ČAS	34
3. 1. DEFINICE POJMU VOLNÝ ČAS.....	34
3. 2. VÝZNAM VOLNÉHO ČASU	35
3. 3. POHLEDY NA VOLNÝ ČAS	35
3. 4. FUNKCE VOLNÉHO ČASU.....	37
3. 5. VÝCHOVA MIMO VYUČOVÁNÍ.....	37
II. PRAKTICKÁ ČÁST	39
4. VÝZKUM.....	40
4. 1. CÍL, VÝZKUMNÁ OTÁZKA.....	40

4. 2.	PŘEDSTAVENÍ PLÁNU PRO VÝZKUMNOU ČÁST	40
4. 3.	METODOLOGICKÝ VSTUP	40
4. 4.	METODA SBĚRU DAT	41
4. 5.	ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ DAT.....	41
4. 6.	PREZENTACE DAT	42
4. 7.	VÝZKUMNÝ SOUBOR	42
4. 8.	ETICKÁ ROVINA VÝZKUMU	43
4. 9.	PROCEDURA SBĚRU DAT	43
4. 10.	PREZENTACE VÝSLEDKŮ	44
5.	RODINA ADAMA.....	45
6.	RODINA PAVLA.....	49
7.	RODINA ŠTĚPÁNA.....	53
8.	VÝSLEDKY VÝZKUMU	59
	ZÁVĚR	61
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	62
	SEZNAM PŘÍLOH	64

ÚVOD

Diplomová práce se věnuje tématu rodinného prostředí dítěte mladšího školního věku. Pokud slyším slovo rodina, představím si tu svou, kam se ráda vracím, kde vím, že mě každý podpoří, kde se setkám s porozuměním, kde jsem se naučila určitým citům a touhám. Je to rodina, kde je matka, otec, sourozenci, babičky a dědové. Ale vybaví si každý to samé, co já? Je každá rodina taková? Jako začínající učitel jsem se začala setkávat s různými typy rodin, které mají různé hodnoty, návyky, požadavky na dítě, preference, složení a výchovné styly. Toto poznání mi dalo podnět k napsání této diplomové práce.

Cílem diplomové práce je zprostředkovat vhled na život dítěte mladšího školního věku. V kvalitativním výzkumu byl odhalen život několika dětí mladšího školního věku a to pomocí polostrukturovaného rozhovoru. Prostřednictvím hlavní výzkumné otázky mohl být uskutečněn výzkum a díky němu splněn cíl výzkumu.

Diplomová práce je rozdělena celkem do tří základních kapitol, které jsou dále členěny do dalších podkapitol. První část je zaměřena na definice rodiny, její fáze, funkce, typy rodin, rodinné prostředí dítěte a ve zkratce jsou zde představeny i typy problémově zatížených rodin, etnicky odlišné rodiny, klinické rodiny, nevlastní rodiny a rodiny homosexuálních partnerů.

Druhá kapitola se zabývá tématem výchovy, jejím definováním, výchovnými styly, determinanty, rozvojem pozitivního výchovného stylu a představením i několika extrémních výchovných stylů, se kterými se můžeme setkat.

Poslední kapitola teoretické části je věnována volnému času. Zabývám se zde opět definicí, významem, vývojem, různými pohledy na volný čas, funkcemi a výchovou mimo vyučování.

Pro vyhotovení této diplomové práce byla použita náležitá odborná literatura. Teoretická část nejvíce staví na dílech autorů, jakými jsou např. Matoušek a Sobotková,

kteří se zabývají tématem rodina. Dále pak čerpám z Hintnause a Heluse, kteří se věnují výchově, a z hlediska volného času je to Procházková a Pávková.

Následuje praktická část, v jejímž začátku popisuji cíl a výzkumnou otázku, představuji plán pro výzkumnou část, popisuji metodologický vstup, metodu sběru dat, způsob zpracování dat a prezentaci dat. Dále pak uvidíme výzkumný soubor a zmiňuji i etickou rovinu a proceduru sběru dat. Dominující částí jsou prezentace výsledků. Pro výzkum jsem zvolila tři žáky základní školy a jejich matky, kteří byli vybráni cíleně. Během výzkumného šetření byla použita metoda rozhovoru a kazuistiky. Rozhovory byly zrealizovány se samotnými žáky a jejich matkami.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. RODINA

1. 1. DEFINICE RODINY

Najít pouhou jednu definici pojmu rodina je velice problematické. Názory jsou odlišné na základě přístupu vědních disciplín. Uvedu několik definic a pohledů na rodinu.

V pedagogickém slovníku definují rodinu jako nejstarší společenskou instituci, která plní určité funkce, utváří emocionální klima, vztahy, hodnoty a postoje, základy etiky a životního stylu. *(Průcha, Mareš, Walterová, 1998)*

Rodina je členitý komplex, kdy jeho smyslem, účelem i náplní je ztvárnit bezpečný, neměnicí se prostor a prostředí pro sdílení, reprodukci a produkci života. *(Procházka, 2012)*

Hofbauer (2004) charakterizuje rodinu jako primární sociální skupinu, která vytváří hmotné podmínky a sociální ochranu, začíná s výchovou a vzděláním, rozvíjí vztahy a dává jádro primárním hodnotovým orientacím.

Úkolem rodiny od samého začátku bylo existenční a materiální zabezpečení členů rodiny. Z hlediska sociologického je rodina primární skupinou, v níž se intenzivně mohou rozvíjet osobní interpersonální vazby a komunikace. *(Hintnaus, 1998)*

Jiřina Máchová (1974) se ve své knize opírá o myšlenky Alvina Schorra, který tvrdí, že rodina jsou jedinci žijící pod jednou střechou. Může se jednat o rodinu kompletní, ale i rozpadlou, o rodinu, kde jsou rodiče v manželství, nebo nejsou svoji.

V literatuře najdeme pět základních vlastností, které jsou poznávacími znaky rodiny:

1. Rodina je společensky schválenou formou stálého soužití.
2. Rodina se skládá z osob navzájem spojených tím, co vládoucí zvyk uznává za svazek krve, manželství nebo adopce.
3. Členové rodiny obvykle bydlí pod jednou střechou.

4. Členové rodiny spolupracují mezi sebou v rámci společensky uznané dělby rolí, přičemž jednou z nejdůležitějších rolí této spolupráce je výživa a výchova dětí.
5. Členy rodiny je možno určit, užijeme-li názvů, které jsou v korelaci se společensky uznanou metodou měření příbuzenství a původu.

Z toho vyplývá definice rodiny, která říká, že je to skupina osob spojených svazky manželství, krve nebo adopce, které obvykle spolu bydlí, a vztahy uvnitř skupiny postupují podle společensky určené a uznané dělby rolí a podle společensky významného souhrnu úkolů. (Máchová, 1974, s. 36 – 36)

Dle Máchové (1974) rozlišujeme pojmová vymezení rodiny:

1. **Rodina „základní“** - členy rodinou jsou otec, matka a děti, kteří žijí spolu.
2. **Rodina „rozšířená“** – zahrnuje otce, matku, děti a další příbuzné (prarodiče, strýce, tety, bratrance, sestřenice) = příbuzenstvo.
3. **Rodina „orientační“** – rodina, v které je určitý jedinec narozen.
4. **Rodina „rozmnožující“** – nová rodina, která je založena na základě manželství.

Velice mě zaujala definice Iva Možného: „Člověk prý vynalezl rodinu, když zjistil, že nikomu se nedá věřit. Je to už velmi dávno, ale od té doby nikdo nic lepšího nevymyslel. Rodina je ideální krabičkou poslední záchrany, když přijdou těžké časy“.
(Možný, 2002, s. 25)

1. 2. ŽIVOTNÍ FÁZE RODINY

Životní fáze rodiny ve své knize uvádí Hintnaus (1998).

Fáze vzájemného poznávání

Partneři se začínají chovat tak, jací jsou, po uzavření sňatku a vzájemném citovém poznávání. Začínáme poznávat osobní nectnosti, povahu atd. V této fázi je důležité přijmout novou tvář protějšku, začít být sebekritický a umět pochválit. V první

fázi by se měla vytvořit vzájemná oddanost a láska manželská, která je odlišná od milenecké, erotické i sexuální.

Fáze úplné rodiny

Když se narodí dítě, je potřeba si rozdělit nové role, obměnit dosavadní životní styl a přizpůsobit své potřeby a programy. Jsou ženy, které se věnují jen dítěti a manžela přesouvají na vedlejší kolej. Dosud neobjevené rozpory vylézají napovrch, i když se jedná o maličkosti. Dítě je v této fázi příčinou komplikací, testem lásky a duševní vyspělosti.

Fáze opuštěného hnízda

Této fázi lépe čelí rodiče více dětí, kteří se mohou přizpůsobovat postupně. Naopak pro rodiče, kteří mají jedno dítě, to bývá šok. Problém se vyskytuje v rodině, kde jediným spojením byly děti. Rodiče sledují, jak si vedou jejich děti, prarodiče se snaží vstoupit do rodičovských rolí.

Fáze stáří a životního osiření

Je to konečná vývojová etapa manželství a závěru života. Ve stáří se obtížně hledá cíl do budoucna, spíše se každý ohlíží do minulosti na šťastně prožitá léta. Člověk se opírá o drobné radosti. K opuštěnosti starého člověka přispívá ztráta svého druha, popřípadě svých dětí.

1. 3. FUNKCE RODINY

Rodina je závislá na společnosti a společnost na rodině. Proto jsou funkce, které plní rodina pro společnost, a poté ty, které plní společnost pro rodinu.

Jednou ze základních funkcí je funkce **ekonomická**. Každý z nás chce pro své děti to nejlepší, proto musíme svou rodinu hmotně zabezpečit. Musíme mít kde bydlet a za co žít. Zde se naskýtá otázka, jak moc velký luxus potřebujeme a jak dokážeme s penězi hospodařit.

Další význam má funkce **výchovná**. Dnes má na výchovu velký vliv škola, mateřská škola a samozřejmě rodina. Rodiče formují dítě již od narození. Plní i další poslání, jako je pocit bezpečí a jistoty. Všechny části výchovné funkce může plnit pouze dobře fungující rodina, kterých bohužel dnes ubývá.

Mezi nejdůležitější patří stále funkce **biologická**. Jde o uspokojování sexuálních potřeb manželů a o biologickou reprodukci společnosti.

Mezi manželi, rodiči a dětmi a sourozenci počíná funkce **emocionální**. Týká se i celkové emocionality lidstva. (*Máchová, 1974*)

V reálném životě jsou tyto funkce propojovány a jsou východiskem harmonie či disharmonie v rodině. (*Procházka, 2012*)

Velice důležitá je role rodiny ve vztahu k dítěti. Helus (2015) zmiňuje deset funkcí, které jsou důležité pro vývoj dítěte a jeho bezproblémovou socializaci:

1. Rodina uspokojuje **primární potřeby** dítěte po narození. Jedná se o jídlo, pití, hygienu, bezpečí, lásku, podnětné prostředí, rytmus atd.
2. Rodina uspokojuje **potřebu organické přináležitosti** dítěte. Je to potřeba domova, potřeba mít svou matku, svého otce a získání jistoty.
3. **Potřeba akčního prostoru**, je důležitá pro rozvoj sebe sama.
4. **Potřeba vztahu k rodinnému vybavení**, dítě učí chápat hodnotu a respektovat pravidla používání.
5. Na základě vzorů v rodině, získává dítě **prožitek sebe sama jako chlapce, nebo dívky**.
6. Rodina prostřednictvím příkladů a vzorů učí dítě **vcítovat se do druhého člověka a chápat ho**.
7. Rodina u dítěte zakládá **vědomí o povinnostech, zodpovědnosti, ohleduplnosti a úcty**. Toho docílíme tak, že dítě zapojíme do společných činností.

8. Rodina dává dítěti prostor k **pochopení lidí různého věku či postavení**. To se děje, pokud dítě včleníme do vztahů nejen s rodiči, ale i prarodiči, vrstevníky, sourozenci a širší rodinou či přáteli.
9. **Potřeba představy o širším světě, společnosti a okolí**. Jedná se o povinnosti, problémy a pokušení a následné přijetí, či kritiku.
10. **Potřeba útočiště**, kdy se dítě může na rodinu obrátit.

1. 4. TYPY RODIN

Helus (2015) třídí rodiny do pěti kategorií, podle jejich funkčnosti k dítěti.

Rodiny stabilizovaně funkční

Jedná se o rodiny, kde díky plnění všech funkcí jsou poskytnuté všechny podmínky k socializaci. Jde o uspokojení primárních potřeb, o organickou přináležitost, o dostatek prostoru k aktivnímu projevu, dále dítě získá vztah k vybavení, dokáže si uvědomit sebe sama, pochopit jiné, získá zodpovědnost k povinnostem, pochopí lidi různého věku či postavení, získá představu o širším světě. Rodina je pro toto dítě stále nápomocna.

Funkční rodiny s přechodnými, více či méně závažnými problémy

Takovéto rodiny problémy vždy vyřeší a dokonce se díky nim i rozvíjí a utužují. Problémy v plnění základních funkcí si uvědomují a snaží se věci dát do pořádku. Je třeba zmínit, že tyto problémy nejsou traumatizující.

Rodiny problémové

U těchto rodin lze pozorovat problémy v plnění funkcí rodiny. Mají snahu vše napravit, hledají pomoc, snaží se uspořádat určité záležitosti a to vše s ohledem na dítě.

Rodiny dysfunkční

Děti jsou v takovéto rodině vážně ohroženy, protože některé funkce jsou narušeny. Zde musí zasahovat instituce, která je rodinou nepochopena a její rady neplní. V dítěti jsou na základě těchto problémů zanechány traumatizující následky.

Rodiny afunkční

Podle Matějčka Helus uvádí, že rodina neplní k dítěti základní funkce a tím ho ohrožuje. Řešením je zbavení rodičů rodičovských práv soudem. (Helus, 2015)

1. 5. TYPY PROBLÉMOVĚ ZATÍŽENÝCH RODIN

Helus (2015) představil několik typů rodin, u kterých jsou časté problémy a s kterými se běžně setkáváme. Každý učitel by měl být s těmito problémy seznámen, aby mohl být oporou a mohl citlivě pomoci, bude-li to potřeba.

Nezralá rodina

Jde o rodinu, kdy se dítě narodí člověku, který je na dítě ještě příliš mladý. Tito rodiče nejsou zvyklí, že se musí o někoho starat, nedokáží vytvořit kolem dítěte klidnou atmosféru a často jsou finančně nezajištěni. To vše může na dítěti zanechat negativní dopad. Někteří rodiče tohoto typu se však ponaučí a veškeré vhodné podmínky dítěti zajistí.

→ *Učitel může rodičům říct, co jeho dítě potřebuje, nebo čeho má nedostatek.*

Přetížená rodina

Tito rodiče jsou výchovatsky zralí, mají o dítě zájem, pečují o něj a milují jej. Co se týká uspokojování základních potřeb, zde rodič selhává a dítě strádá. Příčinou je přetíženost matky, otce, nebo obou rodičů. Rodiče mohou být vytíženi konflikty, narozením dalšího dítěte, nemocemi v rodině, mohou citově strádat, ale může se jednat i o bytové, ekonomické nebo kariérní problémy.

→ *Učitel by měl usilovat o udržení prospěchu a dítě nepřetěžovat.*

Ambiciózní rodina

U takovýchto rodin dochází k upřednostnění svých potřeb na úkor dítěte a rodiče si to nepřipouští. Děti nestrádají materiálně, ale citově, chybí jim jistota, trvalost rodiny. Děti z těchto rodin nedokážou říct, co jim chybí a dávají přednost tomu, co chtějí, nad tím, co už mají.

→ *Učitelé těžko nachází řeč s ambiciózními rodiči. Musí být však vytrvalí a snažit se utvářet společné dohody.*

Perfekcionistická rodina

Rodiče se snaží, aby jejich děti byly nejlepší ve všech směrech, bez ohledu na jejich plynulý rozvoj a předpoklady. Dítě je v neustálé zátěži v rozvoji jeho schopností a zájmů, které mu určují rodiče. Dochází k vyčerpání a úzkosti, zklamání a následné disharmonii mezi dítětem a rodičem.

→ *Učitel hledá kompromis společně s rodičem a často i pedagogicko-psychologickou poradnou.*

Autoritářská rodina

Zde je typické pro rodiče neustálé přikazování a zakazování bez ohledu na potřeby dítěte a jeho zájmy. Následkem bývá frustrace, nezájem, agrese či negativní postoj k jakékoliv autoritě. Rodiče obvykle používají psychických, nebo fyzických trestů a dítě za tyto tresty musí děkovat, nebo o ně prosit. Děti autoritářských rodičů často praktikují stejné metody vůči svým dětem.

→ *Učitel pozná takovéto dítě tak, že je vylekané, zakřiknuté, nebo naopak agresivní či záludné.*

Rozmazlující rodina

Rodiče svému dítěti ve všem vyhoví, dávají mu za pravdu a dělají vše podle toho, jak si dítě diktuje. Dítě je bráněno rodiči, všude tam, kde není něco v jeho

prospěch. Dále rodiče vidí své dítě jako ukřivděné, a proto s ním soucítí. Z dítěte se stává diktátor.

→ *Učitel musí být trpělivý, musí vysvětlovat na konkrétních případech a udělat plán, jak postupovat.*

Rodina liberální a improvizující

Rodiče dávají dítěti volnost, chybí zde jistý řád. Dítě této volnosti využívá pro svůj prospěch, ale bez pozitivního dopadu na jeho rozvoj. Rodiče dítěti důvěřují, berou ho za osobnost, která je schopna sama rozhodování.

→ *Pedagog uzavírá s rodinou dohody o postupném zařazení řádu a programu.*

Odkládající rodina

Jedná se o rodiče, kteří své dítě odkládají vždy, když je to možné. Jako první přijde na řadu odkládání k prarodičům, kteří rádi pomohou, a vede až ke svěřování dítěte komukoliv, kdo má zájem. Takovéto dítě často citově strádá v důsledku nepevného místa, domova.

→ *Učitel by měli upozornit na problém a v rámci možností jej korigovat.*

Disociovaná rodina

U takovýchto rodin dochází k narušení vnitřních či vnějších vztahů v rodině. Vnějšími vztahy máme na mysli izolovanost a nebo konfliktnost k okolí (jiné rodiny, příbuzní, přátelé, instituce, sociální skupiny, zařízení), většinou z důsledku špatných zkušeností. Vnitřní vztahy mezi jednotlivými členy rodiny se mohou projevit izolovaností jedněch členů od druhých členů rodiny nebo konflikty v rodině.

→ *Pedagog by se měl obrátit na pedagogicko-psychologickou poradnu, či jiná zdravotnická nebo sociální zařízení.*

1. 6. RODINNÉ PROSTŘEDÍ

Kvalitu rodinného prostředí, s ohledem na výchovu, prvotně ovlivňuje způsob, jakým žije rodina.

Rodinné prostředí je úzce spjato s určitým prostorem (dům, byt), kde dochází k tvorbě, stabilitě, rozšíření i různým změnám v rodině. Rodina je pro dítě prvním prostředím, se kterým se setkává. Zasnívá ho do kulturního prostředí, které na něj dále působí. Rodina je pro dítě vzorem chování, od jejích členů se učí vše nápodobou, a tvoří jeho mravní profil. Každý jedinec si tak osvojuje určité normy a hodnoty, díky kterým se může začlenit do společnosti. Rodinné prostředí je ovlivněno členy rodiny a vztahy mezi nimi, výchovnými styly, materiálním vybavením, možnostmi vzdělání, zaměstnáním rodičů a mnohým dalším. Toto vše ovlivňuje dítě přímo nebo nepřímo. *(Procházka, 2012)*

Dle pedagogického slovníku je rodinné zázemí nejdůležitější zásobárna vlivů, které ovlivňují každého z nás. Rodinné prostředí má vliv na psychiku, tělesný i sociální vývoj. *(Průcha, Mareš, Walterová, 1998)*

Rodinu jako výchovné prostředí považuje Vaněk za činitele nejdůležitějšího významu, který vymezuje zdravou osobnost vyvíjejícího dítěte. Síla působení rodinného prostředí je podle autora ovlivněna i komplexním vlivem celé řady výchovných prostředků užívaných v rodině. *(Vaněk, 1972)*

Důležitými znaky optimálního rodinného prostředí jsou:

1. Vnitřní stabilita rodiny (emotivní vztahy, pocit bezpečí, vzájemné prožívání a opora).
2. Neporušená struktura (působení otcovské, mateřské, sourozenecké).
3. Kulturní atmosféra (kvalita a úroveň vzdělání, citových projevů, návyky, dovednosti).
4. Civilizační standard.

Žákovi dostatečně neporozumíme, pokud ho vyjmeme z kontextu rodiny a jejího prostředí. I učitel může žákovi ukřivdit, nebude-li brát v potaz, že za žakovým chováním, či učebními výkony mohou stát nedokonalosti v žakově rodinném prostředí. *(Helus, 2015)*

1. 7. ETNICKY ODLIŠNÉ RODINY

Úkolem naší společnosti je starat se o společné žití jedinců různých etnik, komunit a kultur s co nejmenší mírou problémů a produkovat rovnoprávné podmínky pro vývoj všech menšin. Na druhou stranu se očekává, že národnostní menšiny se přizpůsobí podmínkám společnosti, jako jsou například kultura a jazyk. *(Němec, 2002)*

Romská rodina

Romové žili do 50. let v osadách na krajích měst a vesnic. Poté bylo nařízeno tyto osady rozpustit a došlo k přesídlení Romů po oblasti státu. Už nemohli vykonávat jim tradiční způsob obživy, a tak se většinou stávali spodinou společnosti. Pouze zlomek skupiny Romů se dokázal u nás společensky začlenit. Většina má pouze nejnižší vzdělání a dělají nejméně kvalifikované práce. Spousta jich žije na hraně životního minima. Vyskytuje se u nich mnohem větší nemocnost a úmrtnost, více zdravotních a smyslových vad.

Romské rodiny se dostávají do nesouladu se zákony, protože jakmile je žena biologicky zralá, nejvyšší význam pro ni je mít děti. Nevěra mužů je přípustná, avšak u ženy je to vážný prohřešek. V romských rodinách spolu obvykle žijí tři i čtyři generace. Dětství mají kratší, na rozdíl od zbytku obyvatel.

Matoušek považuje za klíč k romské problematice vzdělávací programy. Pro jejich účinnost je důležité, aby se do nich začlenily děti hned, jak je to možné. Dítě i jeho rodinu je nutné motivovat k tomu, aby se na vzdělání podíleli. *(Matoušek, 2003)*

Rodina uprchlíků

Uprchlíci se k nám dostávají převážně z východoevropských zemí. Svou zem opouští kvůli politice, válce, hladu, bídě. Pomoc ekonomicky slabým a politicky

nestabilním by měla probíhat tam, kde je nouze a uprchlictví předcházet. V dřívějších dobách se z naší země spíše emigrovalo, dnes se stáváme hlavním cílem imigrantů.

Přistěhovalci mají více pracovních úrazů, vyšší úmrtnost a nemocnost, která postihuje převážně děti, které nejsou očkované.

Uprchlíci se dostanou nejdříve do záchytného střediska a následně jsou posláni do uprchlických táborů. Uprchlíkům je nabízen kurz češtiny pro odstranění jazykových bariér. Asistence je potřebná při vyřizování úředních formalit, při učení se novému jazyku, hledání práce a bytu. Matoušek tvrdí, že by bylo ideální, kdyby podporu uprchlíkům dávali lidé, kteří znají dobře kulturu země, odkud uprchlíci přicházejí. *(Matoušek, 2003)*

1. 8. KLINICKÉ RODINY

Rodina s postiženým členem

Může se jednat například o mentální retardaci, tělesné postižení dítěte nebo dospělého. Mentální retardaci snadno rozpoznáme, pokud se jedná o vážnou formu. Pokud je méně závažná, můžeme si ji plést s poruchami smyslovými. Po zjištění přichází fáze šoku. Tato situace zasáhne hlavně matku, která bere dítě jako součást sebe samé. Často se matky uberou k názoru, že jako ženy zklamaly. Matoušek srovnává reakci na mentální retardaci s reakcí na úmrtí člena v rodině. Rodina musí trauma zpracovat a až poté mohou odborníci rodinu seznamovat s výchovou dítěte.

Vzdělání rodiče často dítě s mentální retardací zapírají, nebo svěří do ústavní péče. U rodin se základním vzděláním dochází k přetěžování dítěte, ve snaze dohnat zpoždění. Otcové často řeší tuto situaci rozvodem. Sourozenci retardovaných dětí jsou bráni retardovaným jako autorita. Tito sourozenci jsou celkově zralejší a ochotnější pomáhat než jejich vrstevníci.

Rodiče musí učinit závažné rozhodnutí, a sice to, jestli dítě předají do ústavu, nebo si ho ponechají v domácí péči. Ve vyspělých zemích existuje alternativa, kdy

speciálně vyškolený instruktor dochází do rodiny. Existují i specializovaná denní centra pro hendikepované děti. (Matoušek, 2003)

Rodina se zanedbaným, případně týraným dítětem

Do 60. let tohoto století dominovalo přesvědčení, že ublížit dítěti je proti lidské přirozenosti, může se ho dopustit jen člověk úchylný a je nepřipustitelné, aby se ho vědomě dopouštěl rodič. Poté lékaři zjistili syndrom CAN – týrané a zneužívané dítě. Dopouští se ho většinou rodina (otec nebo matka). Podstatou týrání je frustrace, která je způsobena dítěti. (Hintnaus, 1998)

Týráním je myšleno nepřiměřené fyzické trestání a zanedbaným myslíme, pokud si rodič nevšímá potřeb svého dítěte. Bývají definovány jako interakce rodiče s dítětem, nebo absence této interakce, které dítě poškozuje. (Matoušek, 2003)

Pokud porovnáme obě skupiny dětí, ukáže se nám, že děti zanedbané jsou na tom hůře, protože nemají dost podnětů, aby mohly rozvíjet svůj intelekt. Poté se objevuje opožděný vývoj řeči, na základě špatné výživy jsou nemocnější, trpí pohybovými automatismy, mají nezáměr k okolí a střídá se u nich apatie s náhlým oživením. Nemají soucit, necítí vinu, stávají se obětními beránky a reagují agresivně. Může dojít dle Matějčka i k subdeprivaci, což je zanedbání pouze v určité oblasti.

Rodiče bývají často agresivní, pasivně závislí, nezralí, trpí tělesnými hendikepami, mají sníženou inteligenci, duševní nemoc, psychopatii a nespokojenost s vlastním životem. (Matoušek, 2003)

Existuje několik forem týrání:

1. **Tělesné**, které se projevuje bitím, dušením, či trávením.
2. **Zneužívání a zanedbávání**, které je známo neprosíváním, hladem, nedostatky v bydlení, ošacení nebo zdravotní péči. Jednodušeji řečeno, dochází k neuspokojování tělesných potřeb dítěte.
3. **Duševní a citové týrání**, zneužívání, kde dochází k nadávkám, ponižování, šikaně, trestu a strašení. Tato forma se obtížně prokazuje.

4. **Sexuální zneužívání**, kde mohou nastat sexuální hry, pohlavní zneužívání, audio-pornografie, zneužívání, atd. Může dojít k zneužívání kontaktnímu, nebo bezkontaktnímu.
5. **Zvláštní formy**, jako jsou organizované týrání a zneužívání a rituální týrání a zneužívání.

Ráda bych upozornila na psychické týrání dětí během rozvodu rodičů. Rodiče používají své dítě jako nástroj k manipulaci, trestání a vydírání protějšku. Matky chtějí, aby došlo k přerušení styku s dítětem s otcem, čímž se také dopouštějí zneužívání. (*Hintnaus, 1998*)

Rozvod a rodina

Každý rozvod má stránku ekonomickou, právní i osobní. U dětí trvá tak rok až dva, než se z rozvodu vzpamatují. Po rozvodu většinu dětí soud svěří do péče matce. Toto rozhodnutí soudu je dáno zvyklostmi a předpoklady. Naopak výchova mužů ve výzkumech nebyla natolik rozdílná od výchovy žen. Matoušek (2003) zastává názor, že by soudy měly přezkoumávat rodičovskou způsobilost obou rodičů, aby výsledek soudu byl nápomocen společné péči o dítě. U rozvodu dítě přichází o vyrůstání s otcem, žena se víc stará o chod rodiny a na základě toho, se může měnit vztah dítěte k rodiči, s nímž žije.

Cílem porozvodových terapií je zachovat rodičovské role k dítěti, nikoli dát rodinu opět dohromady. Hlavním podmínkem pro pomoc po rozvodu by mělo být dítě.

Reakce dítěte na rozvod bývají většinou na první pohled neviditelné. Mívají pocit zavržení, jsou zmatené, vysvětlují si rozvod různými způsoby a k jednomu rodiči přihlíží, zatímco k druhému má záporný postoj. (*Matoušek, 2003*)

Reakce na rozvod u chlapců a dívek jsou rozdílné. U chlapců se mění chování, tíhnou k rebelii, potřebují pozornost a může dojít i k zhoršení prospěchu. Zatímco dívky školního věku se spíše uzavírají do sebe, jsou úzkostné, mají depresivní nálady a prospěch ve škole se zhoršuje, ne však tolik, jako u chlapců. (*Matějček, Dytrych, 1999*)

Výzkumníci se shodli na tom, že ani rozchod rodičů, ani nové manželství nepoškozují vývoj dětí. Je to manželský konflikt, který má na vývoj vliv. (Sobotková, 2007)

Ladislav Hintnaus (1998) ve své knize uvádí: „*Děti rozvodem manželství trpí vždy. Rozdíl je pouze ve velikosti tohoto utrpení*“. Rozvod s ohledem na dítě, požaduje zralost a vyrovnanost osobností obou rodičů. Setkala jsem se i s názorem, že by spolu rodiče měli zůstat kvůli dítěti. Ale je to správně? Nebude dítě trpět víc, pokud bude vyrůstat v konfliktním prostředí? Hintnaus (1998) napsal, že rozvod má smysl, když umožní, aby dítě vyrůstalo v harmonickém prostředí a pokud se tím vztahy mezi rodiči uklidní.

Rodina mladistvého delikventa

Mladiství delikventi jsou většinou z dobře situovaných rodin, zatímco dříve se tvrdilo, že pochází z rodin sociálně slabých. Pokud vidíme navenek funkční rodinu, neznamená to, že uvnitř nemají problémy. (Matoušek, 2003)

Dospívající jedinci jsou prvotně ovlivňováni skupinou stejného věku, která tíhne k delikventnímu chování. Pořád však platí, že rodiny mladistvých delikventů nejsou tak soudružné, jako v rodinách s klasicky vyrůstajícími dětmi. Hodně záleží na rodičích. Jak moc dokáží řídit chování svých potomků. Hodně se mluví i o propojení násilné kriminality dítěte a násilnickém chování rodičů ke svým dětem v jejich útlém věku. Nenásilné trestné činy se vyskytují u dětí, které byly vychovávány spíše laxně. V těchto názorech se opírá Matoušek o výzkum Snydera a Pattersona.

V nápravných zařízeních pro delikventní mládež považují rodinu, až na výjimky, jako konkurenci. To se ale v dnešní době mění a tento vztah instituce s rodinou se lepší. Na delikventní dítě působí i širší rodina a vrstevníci, proto je důležité pracovat i s nimi a vytvářet optimální podmínky v celém okolí, kde toto dítě vyrůstá. (Matoušek, 2003)

Rodiny s jedním rodičem

Rodiny s jedním rodičem se stávají typičtější. Jsou to rodiny, které se zrodily v důsledku rozvodu, rozchodu, ovdovění, adopce dítěte osamělou ženou nebo porodem dítěte mimo manželství. Většině dětí trvá adaptace pouze na rodiče dva až tři roky. Je dokázáno, že dítě má lepší rozvoj v rodině nevlastní, nebo v dobře fungující rodině s jedním rodičem, než v rodině konfliktní. *(Sobotková, 2007)*

Rodina svobodné matky znamená vychovávat dítě bez muže. Počet dětí narozených mimo manželství stoupá. Může se jednat o matky mladé, kdy těhotenství je neplánované, nebo ženy okolo třiceti let, které měly dlouhodobý vztah a dávaly přednost dítěti.

Těhotenství svobodných matek je komplikovanější a následný porod většinou také. Děti těchto matek trpí více nemocemi a hospitalizací, na rozdíl od dětí z úplných rodin. Mají horší výsledky ve škole, i když inteligenci mají stejnou s dětmi z kompletních rodin. Tyto výsledky Matoušek čerpal z výzkumů brněnské manželské poradny E. Gbelcové a T. Nováka.

Chlapec postrádá mužskou autoritu a vzor. Tuto nepřítomnost někdy nahrazuje otec matky. Dítě svobodné matky má málokdy sourozence, matka je na něj více vázána a většinu mají problém v partnerství a následně rodinném soužití. Dnes již existuje spousta institucí, které se zabývají pomocí svobodným matkám. *(Matoušek, 2003)*

Zajímavý názor na svobodné matky má M. J. Championová. Bere svobodné matky za průkopnice nového stylu rodičovství, které tvoří otevřenější rodinu. Jsou to ženy, na které bychom se neměli dívat přes prsty, ale které bychom měli oceňovat a podporovat.

Další skupinou jsou osamělí otcové. K tomu dojde většinou po úmrtí matky, opuštění rodiny matkou, nebo matku vyřadila z chodu rodiny nemoc. Naše společnost doposud nevyvinula podpůrné opatření pro osamělé otce. Muži také dovedou pečovat o děti, jejich styl rodičovství se liší, ale není lepší, ani horší. *(Sobotková, 2007)*

1. 9. RODINY HOMOSEXUÁLNÍCH PARTNERŮ

Homosexualita se ve společnosti přestává schovávat a zároveň se zvětšuje její tolerance ostatními. Zákon o registrovaném partnerství lidí se stejným pohlavím se stal v České Republice platný v roce 2006. Homosexualita je vnímána buďto jako získaná preference, nebo jako vrozená homosexualita. V San Francisku je nejznámější homosexuální komunita. Homosexuálové nejsou na první pohled rozpoznatelní od ostatních. Homosexuální chlapci a děvčata zřídka pocházejí z rodin, kde jsou i rodiče stejně orientováni. To platí i naopak. Homosexuální rodiče vychovávají většinou heterosexuálně zaměřené děti. I tyto rodiny mají své problémy, a proto využívají specializovaných služeb. Jedná se většinou o situace, kdy se v rodinách objeví homosexualita, nebo když má homosexuální pár ve své péči děti (z předchozího heterosexuálního manželství, za svobodna, v adopci, po asistované reprodukci). Výzkumy doposud neprokázaly rozdíly v rodičovství.

U mužů dochází nejdříve k silnému zamilování s přítomností sexu, poté budují domov a udržují vztah. Dlouhou trvá, než přiznají vztah před rodinou a ještě déle, než ho začnou tolerovat. U žen je typické rozhodování, zda do vztahu investovat čas, energii a zda ho propojit se sexuálním životem. V další fázi je romantika a začátek sexuality, pokračuje se konflikty nebo stabilitou ve vztahu. Důležité je, jak homosexualitu přijmou původní rodiny. Existuje 5 fází, kterými rodiny procházejí: šok, popření, vina, zlost a přijetí.

Různé typy homosexuálních párů s dětmi:

1. Dítě z předchozího manželství u jednoho z členů páru,
2. Svobodná matka žijící v lesbickém páru,
3. dítě adoptované či pěstounská péče, svobodnou ženou tající homosexualitu,
4. umělé oplodnění.

Většina výzkumů popírá, že je vývoj dítěte nesprávný. Sobotková (2007) se ve své knize opírá o názor Championové (1995), která uvádí, že pro spokojenost a

psychické prospívání dítěte je významnější, zdali jsou rodiče šťastní a mají-li blízký vztah. Tyto skutečnosti jsou pro dítě důležitější než to, zda se jedná o partnery stejného či rozdílného pohlaví. Toto tvrzení může někomu přijít nevhodné. *(Sobotková, 2007)*

Velice zajímavá publikace na toto téma je kniha *Duhové rodiny*. *(Kutálková, 2015)* Uvádí se zde, že je důležité, aby dítě chápalo diverzitu pozitivně. Také se homosexuální partneři s dítětem musejí potýkat s vysvětlením příchodu jedince na svět. Dítě by mělo vědět, že rodinná uspořádání jsou různá. Odborníci tvrdí, že není nutné dítě upozorňovat na možnou negativní reakci okolí na jeho rodinu. Naopak je důležité, aby dítě mělo prostor pro sdílení svých dobrých i negativních zkušeností.

Oporou dítěti mohou být i jiní rodiče, odborníci či literatura. Petra Kutálková uvádí několik titulů literatury, které mohou být dítěti nápomocné: *Jura a lama* od Markéty Pilátové či *Jedno morče a dvě mámy* od Pietera Fellerera. Na otázky rodičovství se specializuje poradna, kterou provozuje sdružení PROUD. Na stránkách tohoto sdružení nalezneme i seznam poraden. Setkání homoparentálních rodin může dětem ukázat, že nejsou jediné, nebo naopak si zde mohou rodiče navzájem předávat zkušenosti.

Pedagogové, kteří přijdou do kontaktu s dětmi a rodiči, by měli mít určité znalosti o homoparentálních rodinách. V této knize je odkaz na publikaci, kde počítají s homoparentálními rodinami. *Metodika práce asistenta pedagoga – osobnostní rozvoj asistenta pedagoga a komunikace s rodinou nebo komunitou žáka* od Jonáše Habra, Heleny Hájkové a Hany Vaníčkové. *(Kutálková, 2015)*

1. 10. NEVLASTNÍ RODINY

Vyrůstání v nevlastních rodinách se stává častějším rodinným uspořádáním než v letech předchozích. Tento název nevlastní rodina značí rodinu, která je vytvořena novým manželstvím jednoho z rodičů, nebo i obou. Zdeněk Matějček tyto rodiny nazývá jako doplněné rodiny a to ve své knize *Nevlastní rodiče a nevlastní děti*.

V těchto druhých manželstvích bývají rodiče spokojenější, zatímco vztah mezi rodiči a dětmi je mnohem komplikovanější. Zajímavé je postavení matky v rodině s otcovými dětmi. Stále existuje v podvědomí dětí pojem zlá macecha, který znají většinou z pohádek. Být nevlastní matkou přináší několik obav. Například obavy o množství povinností, nejistota ve svém chování, z očekávání druhých a hlavně z toho, co udělá nová rodina s osobní a rodinnou pohodou. Na vztahy v nevlastní rodině má vliv zkušenost z minulého manželství, aktuální vývoj rodiny, ale i vývoj jednotlivých členů. Vytváření nové rodiny záleží i na stupni vývoje dětí. Liší se situace s malými dětmi a s adolescenty. Velice důležité je objasnit si vztahy s biologickou rodinou dítěte, která je nepřítomna, s širší rodinou nevlastního rodiče a vazby a problémy z rodiny předchozí.

Menší děti se mohou cítit ostrčené, protože se rodiče věnují hodně jeden druhému. U těchto dětí se může objevit žárlivost. Adolescenti mohou mít problém s erotickými a sexuálními náznaky rodičů. Na základě těchto pocitů dětí rodiče přestávají svůj vztah podporovat v rozvoji. Doporučuje se, aby se nový rodič snažil být kamarádem, který vždy poradí, a biologický rodič se má starat o kázeň a výchovu. Adolescenti se stávají postupně nezávisly na rodině a dávají přednost vrstevníkům. Důležité je si vytvořit v rodině nová pravidla, což trvá dva až tři roky. Nově vzniklá rodina si musí také zvyknout na chování členů jiných rodin, které jim mohou nečekaně měnit plány. Prioritní je, aby se biologičtí rodiče dohodli na péči o dítě a aby spolupracovali ve všech ohledech.

Na založení nové rodiny se dá nahlížet i pozitivně. Dítě má možnost osobního růstu, učí se řešit problémy, přizpůsobit se, je odpovědnější a má vytrvalost v řešení problémů. *(Sobotková, 2007)*

V knize Sobotkové najdeme stádia vývoje nevlastní rodiny podle knihy *The enlightened stepmother* od Perdity Norwoodové a Teri Wingenderové (1999):

1. **Stádium iluzí:** očekávání, o velké a šťastné rodině, kde je láska, která vše přemůže.

2. **Stadium zmatku a rozčarování:** naše očekávání se nesplnily a objevuje se konflikt, strach a úzkost.
3. **Stadium negativních mocí:** neuspokojení, zklamání, zlost, ztráta kontroly, dojde k rozdělení manželů, nebo se najde řešení.
4. **Stadium počínající stability:** jednotlivý členové se resekují a dochází k nové rodinné identitě.
5. **Stadium pozitivního přijetí:** klid, prohlubování a obnovování vztahů.

2. VÝCHOVA

2. 1. POJEM VÝCHOVA

V pedagogickém slovníku je výchova jako taková definována jako proces záměrného působení na osobnost člověka s cílem dosáhnout pozitivních změn v jejím vývoji. Z moderního pohledu je výchova procesem záměrného a cílevědomého vytváření a ovlivňování podmínek, které umožňují optimální rozvoj každého jedince, s ohledem na individuální dispozice, vlastní snahu. (*Průcha, Mareš, Walterová, 1998*)

Ve výchově dětí se střetává rodinné uspořádání, život, vztahy a rodinná historie. Hintnaus ve své knize uvádí, že při výchově se člověk musí spoléhat na svůj rozum, inteligenci a sociální zkušenosti. Proto je výchova individuální, variabilní a také je možné se dopustit mnoha chyb a omylů. (*Hintnaus, 1998*)

2. 2. VÝCHOVNÉ STYLY

Výchovným stylem se rozumí celek účelného i spontánního způsobu chování vychovatele k vychovávanému. (*Průcha, Mareš, Walterová, 1998*) Z mnoha publikací vyplývá řada klasifikací výchovných stylů v rodině. Všechny však vycházejí z vnějších znaků rodičů. Mě zaujalo třídění dle Heluse (2015), který se opírá o typologii Baumrindové (1989, 1991):

1. **Autoritářský (direktivní) styl** – nároky na poslušnost dítěte jsou direktivní. Jsou zde časté tresty a špatná komunikace.
2. **Povolující (permisivní) styl** – rodičům jde o co největší volnost dítěte. Berou dítě jako osobnost, která je schopna svého rozhodování s určitým cílem a závěrem.
3. **Styl opřený o autoritu** – rodiče mají jasně stanovená pravidla. Rodiče s dítětem komunikují, požadavky dostatečně vysvětlují a jsou dítěti vzorem.

2. 3. ROZVOJ POZITIVNÍHO VÝCHOVNÉHO STYLU

Při rozvoji kladného výchovného stylu je potřeba brát v potaz individuální rozvoj každého dítěte. Zodpovědnost na sebe bere rodič. Může potenciality dítěte rozvíjet nebo potlačit. Učitel by měl být v roli konzultanta. *(Helus, 2015)*

Čeho je potřeba se vyvarovat?

1. Traumatizování dítěte (neadekvátní reakce, vyvolávání strachu a úzkosti).
2. Nezáměr o dítě (činnosti a projevy).
3. Zásahy do činnosti dítěte (vyvolávají negativní vývoj osobnosti).
4. Nevytížení dítěte (zaměstnání aktivitami, které málo rozvíjejí).
5. Přílišné vytížení (hrozí demotivace neúspěchy).

Co napomáhá?

1. Význam životních perspektiv (zodpovědnost za své cíle).
2. Hodnota mezilidských vztahů (pomáhat si, spolupracovat).
3. Zdravé sebevědomí (sebeocení, nadšení pro danou věc).
4. Tvořivě myslet a jednat (nepodlehout rutině).
5. Povinnosti a zodpovědnost vůči rodině (stejně tak, by tomu mělo být i naopak).

2. 4. DETERMINANTY RODINNÉHO STYLU VÝCHOVY

Spojovacím prvkem všech vlivů je individuální osobnost rodičů. Mezi osobnostní faktory, které ovlivňují výchovný styl, patří: temperament, duševní stabilita, hodnotová orientace, vzdělání, sociální postavení a národní příslušnost. Dále na styl výchovy působí faktory sociální (blahobyť, bída) a zdravotní. Výchovné styly jako takové, ovlivňuje samo dítě (povaha, schopnosti, nadání, počet), věk rodičů či příslušnost k etnické skupině. V České republice jsou i jiné národnostní skupiny a učitelé by měli

mít znalosti o stylu výchovy v těchto rodinách. Hintnaus uvedl: „Ukaž mi, jak vychováváš své dítě, a já ti povím, jaký jsi a kdo jsi“. (Hintnaus, 1998, s. 47 - 50)

2. 5. EXTRÉMNÍ VÝCHOVNÉ STYLY

U výchovných stylů záleží na podmínkách a situaci. Co je u jedné rodiny správně, u druhé rodiny může být špatně. Existují styly, které jsou závadné a poškozují duševní vývoj dítěte, osobnost jako celek, intelekt, cit a mravně.

Výchova bez lásky

Často se vyskytuje u dětí nechtěných, nechtěného pohlaví, u dítěte zdravotně postiženého, u dítěte, kde se do rodiny narodí miminko a prvorozené dítě je odsunuto na druhou kolej, nebo často dítě, které je černou ovčí. Každé dítě potřebuje pocit jistoty, a být brán jako člen rodiny. Děti adoptované a děti z nově vzniklé rodiny mají zvýšenou citlivost. Lásku si dítě vymáhá nejdříve pokorou, poté přijde k zlobení, které na rodiče zabírá. Dítě si všimnou, udělí mu trest a pro dítě je to odměna, protože byl o ně projeven zájem. Může to vyústit až k protestování, v podobě party, útěků, nebo drog.

Výchova hýčkající

Jsou to děti, které mají vše, co jim rodiče na očích vidí, a nejsou na ně kladeny žádné požadavky. Dítě se rodičům nebo okolím odměňuje tyraníí. Rodiče dítěti dávají nadměrnou lásku nebo naopak mají z nějakého důvodu špatné svědomí.

Výchova omezující

Jsou to rodiče, kteří řídí každý krok dítěte. Příčinou bývá nedůvěru a nejistota. Takovéto děti nemají možnost samostatně jednat a rozhodovat se.

Výchova založená na kázni a poslušnosti

Špatná je kázeň založená na strachu a na nesamostatnosti a závislosti dítěte. Jedná se o neplně svobodné dítě.

Výchova s nesrozumitelnými požadavky

Mezi zásady výchovy v rodině patří dávat jasné, srozumitelné a proveditelné rozkazy. Pravý opak těchto zásad vyvolává u dítěte pocit úzkosti. Dítě neví, co má očekávat od rodičů. Jednou je za něco trestáno, podruhé za to samé trest nedostane. Jednou matka dítě hýčká, podruhé od sebe odhání. Výchovná nedůslednost ničí veškerou výchovnou snahu.

Výchova ctižádostivá

Pro rodiče ctižádostivé je dítě jakýmsi měřítkem prestiže. Rodiče požadují od dětí to, čeho sami nedosáhli. Tento výchovný styl je typický pro výše sociálně postavené rodiny. Mírou požadavků dochází k potlačení přirozeného vývoje a k ohrožení fyzického a psychického zdraví. Ctižádostivá výchova je typická pro rodiče sportovce, hudebníky a artisty. Děti přicházejí o dětství kvůli honbě za cíli svých rodičů.

Výchova ponižující

Na dítě jsou ze strany rodičů samé negativní názory. Nic neumí, ničeho nedosáhne, vše dělá špatně, rodiče jím opovrhují. Reakcí na ponižování bývá agrese, výtržnictví, podléháním různým skupinám (*Hintnaus, 1998, s. 50 - 54*).

3. VOLNÝ ČAS

3. 1. DEFINICE POJMU VOLNÝ ČAS

Jiřina Pávková a kol. (1999) definují volný čas jako opak nutné práce a povinností, dobu, kdy si činnosti vybíráme, děláme je z vlastního zájmu a přináší nám uspokojení.

V pedagogickém slovníku najdeme definici velice výstižnou. Volný čas je čas, se kterým může každý jedinec nakládat, jak chce. Po odečtení času, který strávíme prací, péčí o rodinu, domácnost, a vlastní potřeby, nám zůstane doba, které říkáme volný čas. (Průcha, Mareš, Walterová)

Obecnou definici z pedagogického slovníku bych doplnila doslovnými informacemi od Jiřího Němce: „*Je to čas, v němž člověk svobodně volí a dělá činnosti, které mu přinášejí radost, potěšení, zábavu a odpočinek. V tomto čase je člověk sám sebou, nejvíce patří sám sobě, kdy koná činnosti pro sebe, nebo pro druhé, ze svého vnitřního zájmu a popudu*“. (Němec, 2002, s. 17) Děti musíme motivovat a nenápadně vést ke správnému trávení volného času. Samy nemají dost zkušeností, aby aktivitu dokázaly správně zvolit.

Podle francouzského sociologa Dumazediera je volný čas: „*Komplexem aktivit mimo pracovní, rodinné a společenské závazky (i mimo biofyzickou péči o vlastní osobu), jimiž se jedinec zabývá ze své vůle, aby si buď odpočinul, pobavil se nebo svobodně zdokonaloval tvůrčí kapacitu*“. (Pácl, 1988, s. 36)

Dle Hofbauera (2004) se o volném čase můžeme vyjádřit následovně. Volný čas je čas, kdy nevykonáváme činnosti pod tlakem závazků. Je to činnost, od které něco očekáváme, děláme ji dobrovolně a na základě této činnosti vznikají zážitky a uspokojení.

3. 2. VÝZNAM VOLNÉHO ČASU

Volný čas v nás většinou vzbuzuje pozitivní představy. Ve volném čase se věnujeme činnostem, které dělat chceme a které nás baví. Zatímco povinnosti děláme proto, že musíme. Mezi povinnostmi a volným časem je hranice, která je pro každou osobu jiná. Například do volného času nepatří činnosti, zabezpečující biologickou existenci člověka. Ale i jídlo může být pro někoho koníčkem.

Volný čas má i negativní vlastnosti, mezi které patří problémy, starosti a rizika. Jsou lidé, kteří tvrdí, že nemají žádný volný čas, nebo ho mají velmi málo. Někdo může být nespokojen se svým trávením volného času, nebo se nudí a neví co s volným časem. Dalším problémem může být i nedostatek financí na realizování aktivit ve svém volném čase.

Pokud je volný čas neorganizovaný, může samotné děti vážně ohrožovat. Dochází k úrazům, experimentům s drogami a porušují zákony (šikana, krádeže, agrese). Proto je volný čas důležitý.

Základem volného času je rodina a dědičnost. Děti se učí od rodičů nápodobou a tedy i trávení volného času přebírají částečně od svých rodičů. Pokud chceme, aby dítě trávilo volný čas užitečně, musíme zabezpečit nenásilné vedení, bohatý výběr činností, kdy účast na nich je dobrovolná. Jiřina Pávková napsala: *„Právě kvalitní výchova dětí ve volném čase má výrazný preventivní význam“.* (Pávková, 1999, s. 14)

3. 3. POHLEDY NA VOLNÝ ČAS

Na volný čas můžeme nahlížet z různých směrů. Tyto pohledy detailně rozpracovala J. Pávková (1999).

Ekonomický pohled

Vše je závislé na financích od společnosti, které se investují do zařízení pro volný čas. Volný čas je také využíván komerčně. Ve vyspělých zemích jde až třetina výtěžku na trávení volného času. Náklady vložené do této oblasti se nám vrátí v budoucnosti.

Sociologický a sociálně-psychologický pohled

Trávení volného času ovlivňuje sociální prostředí i mezilidské vztahy. Rodiče jsou pozitivními nebo negativními vzory pro své děti. U rodin, které neplní své výchovné funkce a které mají nezájem o volný čas svého dítěte, je možnost částečné kompenzace vyškoleným pedagogickým vedením ve školních, nebo výchovných zařízeních. Pokud se tak nestane, je dítě ohroženo vlivem nežádoucích sociálních skupin (drogy, agrese, vandalismus, brutalita, alkohol). Nevhodným vedením může být i přílišné věnování času hromadným sdělovacím prostředkům.

Politický pohled

Volný čas je ovlivněn i tím, jak moc stát svými orgány zasahuje do volnočasových aktivit. Neméně důležité je i to, jaká je politika školství a zda je věnována pozornost i zařízením spojenými s volným časem. Aktivity volného času by měly tvořit určitý systém s ohledem na majetek, prostor i personál.

Zdravotně-hygienický pohled

Jde nám o zdravý tělesný i duševní vývoj člověka. Konkrétně nás zajímá režim dne, křivka výkonnosti, hygiena prostředí, vztahů, duševního života. Pokud budeme správně trávit volný čas, projeví se to ve zdravotním stavu jedince.

Pedagogický a psychologický pohled

Zajímají nás věkové i individuální zvláštnosti každého jedince během volného času a uspokojování potřeb, jak biologických, tak psychických. Tento pohled by měl podporovat aktivitu, spontánnost, seberealizaci, odezvy (kladné i záporné) a hlavně dávat pocit bezpečí a jistoty. Pedagog má dva úkoly: vychovávat ve volném čase a k volnému času. Jestliže jsou činnosti dělané proto, že chceme, jsou-li správně motivované a usměřované, zajišťují nám rozvoj všech stránek osobnosti. (Pávková, 1999)

3. 4. FUNKCE VOLNÉHO ČASU

Hofbauer (2004) mezi hlavní funkce zařazuje:

1. **odpočinek** (regenerace pracovní síly),
2. **zábavu** (regenerace duševních sil),
3. **rozvoj osobnosti** (spoluúčast na vytváření kultury).

Podrobněji je rozdělil na: zábavu, oddech nebo rekreaci, osvojování nových poznatků, návyků, dovedností, utváření postojů, sociálních vztahů a kompetencí, veřejně prospěšná a solidární činnost, sociální a zdravotní ochrana a podpora. (Hofbauer, 2004)

3. 5. VÝCHOVA MIMO VYUČOVÁNÍ

J. Pávková (1999) ve své knize vymezuje výchovu mimo vyučování takto:

1. Probíhá mimo povinné vyučování.
2. Probíhá mimo bezprostřední vliv rodiny.
3. Je institucionálně zajištěná.
4. Uskutečňuje se převážně ve volném čase.

Pedagogické působení na dítě mimo vyučování umožňuje jedinci správně využívat volný čas, utvářet kvalitní zájmy, vyhovět a zdokonalovat lidské potřeby, podporovat rozvoj schopností a utužovat mravní vlastnosti. Dále je výchova mimo vyučování prevencí pro negativní chování a výchovné problémy. Tato oblast zahrnuje například i přípravu do školy, utužování hygienických a kulturních návyků. Prosperujícím vychovatelem může být ten, kdo má děti rád, vytváří s nimi pozitivní vztahy, má u dětí důvěru, dokáže je motivovat, podporovat, rozvíjet a vytvářet pohodové prostředí. Práce vychovatele je velmi náročná, protože nemá žádné osnovy práce, využívá hlavně svoji tvořivost a často pracuje s věkově rozdílnými jedinci. Tato

oblast je neustále obohacována o změny, které požadují zvýšené nároky na pedagogy a jejich přípravy. (Pávková, 1999)

Mezi nejvýznamnější zařízení pro výchovu mimo vyučování patří:

1. školní družiny,
2. školní kluby,
3. střediska pro volný čas dětí a mládeže,
4. domovy mládeže,
5. sdružení dětí a mládeže,
6. občanská sdružení pracující s mládeží,
7. dětské domovy,
8. základní umělecké školy,
9. jazykové školy.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4. VÝZKUM

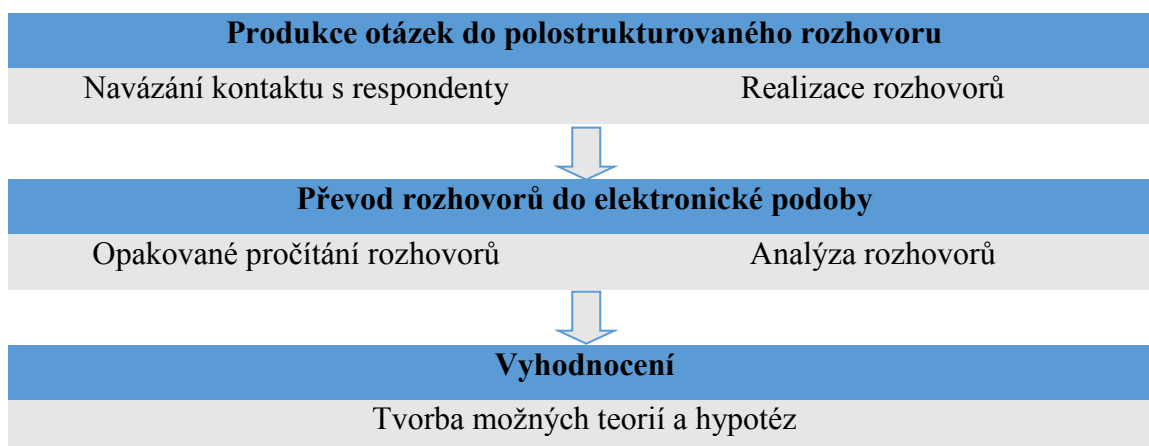
4. 1. CÍL, VÝZKUMNÁ OTÁZKA

Hlavním cílem výzkumu mé diplomové práce je, pomocí kazuistik, zprostředkovat vhled na život dítěte mladšího školního věku. K dosažení výsledku tohoto cíle byla zvolena hlavní výzkumná otázka.

Hlavní výzkumná otázka:

Jaké je rodinné prostředí, v kterém žije dítě mladšího školního věku?

4. 2. PŘEDSTAVENÍ PLÁNU PRO VÝZKUMNOU ČÁST

4. 3. METODOLOGICKÝ VSTUP

Pro naplnění cíle práce jsem zvolila kvalitativní design výzkumu, pro který je typický hloubkový rozhovor. Kvalitativní výzkum je nenumерické šetření, které využívá slov. Jádrem kvalitativního výzkumu je široký sběr dat, aniž bychom si primárně určili základní proměnné a hypotézy. Výzkumný vzorek je nezávislý na předem vytvořené teorii. Výstupem kvalitativního výzkumu je vytvoření nové hypotézy či teorie. (Švaříček, Šedová, 2007)

4. 4. METODA SBĚRU DAT

Klíčovou metodou sběru dat byl polostrukturovaný hloubkový rozhovor, kdy jeho cílem je podrobné a celistvé získání dat o zkoumaném jevu, jelikož výzkum je více než jen sběr dat. Otevřené otázky nám slouží k pochopení pohledu jiných lidí, bez omezení výběru položek z dotazníku. Rozhovor je nejvíce používanou metodou sběru dat. Rozhovor, nebo také interview, můžeme definovat jako nestandardizované dotazování jednoho účastníka výzkumu jedním badatelem prostřednictvím otevřených otázek. (Švaříček, Šedová, 2007)

Kvale (1996, s. 5-6) definuje rozhovor jako metodu, „jejímž účelem je získat vylíčení žitého světa dotazovaného s respektem k interpretaci významu popsaných jevů.“

Švaříček a Šedová ve své knize zdůrazňují citlivé vedení rozhovoru. „Tazatel i dotazovaný jsou lidské bytosti, nikoli nahrávací zařízení.“ Proto je nutné, aby badatel dodržoval určité závazky. Vědec řídí rozhovor, klade otázky a měl by rozhovor i ukončovat. (Švaříček, Šedová, s. 169)

Rozhovor obsahuje předem připravené otázky, které byly následně položeny všem respondentům. Mezi respondenty jsem zařadila dítě mladšího školního věku a matku dítěte. Pořadí a formulace otázek byly přizpůsobeny respondentům a respektovala jsem jejich „vyprávění.“ Proto byly některé otázky přeformulovány a některé nebyly položeny, protože respondent na ně odpověděl v jiném kontextu. Struktura rozhovoru je pro dítě i matku odlišná. Rozhovor je v přílohové části.

4. 5. ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ DAT

Pomocí hloubkového rozhovoru jsem získala ucelené informace, na jejichž základě jsem sestavila kazuistiky jednotlivých rodin. Všechny rozhovory jsem transformovala do textové podoby, podrobila je analýze prostřednictvím opakovaného pročitání a následně interpretovala.

4. 6. PREZENTACE DAT

Výsledky předkládám ve formě kazuistik. Hlavním záměrem kazuistiky nebo také případové studie je detailní studium jednoho nebo několika případů, pomocí kterých se snažíme porozumět sociálním jevům. Základem je sběr skutečných dat, která se vztahují k případu. Kazuistika může být zaměřena na jedince, skupiny lidí, procesy, události nebo instituce. Shromažďujeme velké množství údajů z různých zdrojů a pomocí nich docílíme hloubkovému pochopení případu. (*Švaříček, Šedová, 2007*)

4. 7. VÝZKUMNÝ SOUBOR

Na začátku roku 2018 jsem oslovila celkem 6 rodičů, kteří mají dítě mladšího školního věku. Rodiče, matky jsem vybírala ze svého okolí, pro usnadnění vstupu do rodiny a vzájemné komunikace.

Jako první byla oslovena úplná funkční rodina. Jedná se o šestičlennou rodinu. S matkou se pravidelně setkávám, a proto jsem ji požádala osobně. Po představení mého výzkumu ihned kladně reagovala.

Poté jsem navázala kontakt s etnicky odlišnou rodinou. Tuto romskou rodinu jsem si vytipovala ve škole, jelikož pracuji jako učitelka na prvním stupni základní školy. Matku jsem informovala za pomoci mobilního telefonu. Po úvodním představení výzkumu jsem byla slušně odmítnuta. Matka si nepřála, aby někdo cizí mapoval jejich rodinu.

Další vytipovanou rodinou byla rodina, která před rokem přišla o otce a dítětem mladšího školního věku je dítě s diagnózou autismus. S matkou jsem navázala spojení prostřednictvím emailu. Během jednoho dne se mi dostalo pozitivní odpovědi.

O rodině se zanedbaným dítětem jsem se dozvěděla od mé sestry, jelikož žijí v sousedním bytě. Telefonicky jsem se spojila s matkou a neslušně byla odmítnuta.

Předposlední oslovenou rodinou byla rodina po rozvodu. Matkou je sestra mého švagra. O situaci v rodině jsem přibližně věděla, a proto jsem poprosila matku

osobně. Odpověď na otázku ohledně účasti na výzkumu byla vstřícná a ihned po domluvě jsme spolu navázali kontakt.

Jako poslední jsem prostřednictvím emailu kontaktovala rodinu homosexuálních partnerů. Mezi mé přátele patří homosexuální pár, který mě o této rodině informoval. Můj výzkum jim kamarádi představili a dali jim emailovou adresu, aby mě sami kontaktovali. Po čtrnácti dnech mi přišla odpověď. „*Dobrý den, kamarádi nás informovali o vašem výzkumu. Ceníme si, že máte zájem o rodinu, jako jsme my. Dlouho jsme zvažovali a došli jsme k závěru, že odmítneme. O naší „rodině“ ví pouze nejbližší a tudíž nechceme nic šířit dál a být tzv. „pokusnými králíky.“*

Na výzvu celkem odpověděli kladně tři respondenti, se kterými jsem navázala spolupráci na celou dobu výzkumu. U každé rodiny jsem do výzkumného vzorku zařadila dítě mladšího školního věku a matku. Podrobná charakteristika každé ze zkoumaných rodin je uvedena v případových studiích.

4. 8. ETICKÁ ROVINA VÝZKUMU

Respondenti byli ubezpečeni, že nebudou zveřejněna identifikační data, a proto byla z důvodu ochrany osobních údajů všechna jména změněna. Všichni respondenti odsouhlasili spoluúčast na výzkumu a byli informováni o nahrávání rozhovoru. Nahrávaný materiál slouží pouze pro potřeby analyzování a není sdělován ani předkládán žádné jiné osobě. Zároveň byli účastníci výzkumu upozorněni, že pokud by se jim zdála otázka příliš osobní, nemusí na ni odpovídat.

4. 9. PROCEDURA SBĚRU DAT

Na setkání s rodinou po rozvodu jsem se domluvila osobně hned poté, co matka odsouhlasila účast na mém výzkumu. Společně jsme se shodli na víkendu, kdy nejsou děti u otce. Rozhovor probíhal přibližně 45 minut v domácnosti rodiny. Nejdříve jsem mluvila s matkou a poté s dítětem. Atmosféra byla klidná a příjemná.

Druhé setkání se uskutečnilo až na druhý pokus. V prvním termínu, byl syn nakonec odvolán k fotbalovému zápasu. Rozhovor proběhl u rodiny v části domu, kde bydlí nejstarší syn. I u této rodiny jsem si cítila příjemně. Atmosféra byla uvolněná a celé setkání trvalo 60 minut.

Na posledním rozhovoru s rodinou bez otce a s postiženým členem jsem se domluvila za pomoci emailu. Najít společný volný termín bylo komplikované, a proto jsme se sešli po 3 týdnech od domluvy. Rozhovor se uskutečnil na zahradě rodiny. Dítě mělo veselou náladu a chuť si povídat. Rozhovor trval 90 minut.

Celé rozhovory byly nahrávány na diktafon a během rozhovorů jsem si zaznamenávala poznámky.

4. 10. PREZENTACE VÝSLEDKŮ

Ve své práci předkládám tři kazuistiky. V první kazuistice se zabývám rodinou po rozvodu. Druhá rodina je příklad úplné a funkční rodiny a jako poslední je předložena případová studie rodiny bez otce a jedním z členů je postižený chlapec s diagnózou autismu.

5. RODINA ADAMA

„Napadá mě to, jak jsme tady, že třeba si hraje na hřišti a jsme spolu. Mazlení mě napadlo, zážitky, které spolu získáváme,“ toto jsou Adamovy asociace ke slovu rodina. Žije s mamkou, králíkem, babičkou a dědou, s tetou, strejdou, sestrou a bratrem. *„Má zmatek v tom, kde je doma,“* doplňuje slova Adamova matka. Jelikož babička, děda, teta ani strýc s nimi nežijí. Chlapec si uvědomuje, že každá rodina je jiná. Díky svým zkušenostem mezi rodinami zahrnuje hádky, počet dětí a vztah rodičů. I ve školním prostředí pozoruje rozdíly. *„Na některé děti jsou rodiče taky dost zlí a některé děti jsou taky hodně rozmazlené.“*

Jedná se o neúplnou rodinu, kde jsou rodiče rozvedeni. Matce Pavle je 34 let, pracuje jako asistent pedagoga a osobní asistent dítěte s postižením. Brzy po svatbě otěhotněla a narodil se jí první syn Adam (9 let). Za tři roky přišel na svět další syn (David - 6 let) a dva roky poté dcera (Kristýna – 4 roky). Po sedmi letech manželství matka od otce odešla. *„To manželství nebylo úplně šťastné,“* tvrdí Pavla. Společně s dětmi se vrátila do svého rodného města, kde žijí její rodiče a poskytli své dceři pomocnou ruku a střechu nad hlavou. Nyní žije rodina ve vlastním bytě. Otcí Adama je 37 let a žije jako vývojář v počítačové a telekomunikační firmě v Praze. Když byl Adam malý a rodina bydlela společně, otec mohl pracovat z domova a do práce dojížděl zhruba jednou týdně. Nyní žije s jinou ženou a jejími dětmi.

Adam je nejstarší ze tří sourozenců. Je mu 9 let a chodí do třetí třídy základní školy. Narodil se do šťastné rodiny, což se brzy změnilo na pravý opak. Nyní jsou rodiče rozvedeni a je svěřen společně s ostatními sourozenci do péče matky. Za otcem jezdí pravidelně na víkendy jednou za čtrnáct dní.

Adam je mírumilovný a hodný člověk. Hodně pomáhá ostatním. Ve třídě mají postiženého žáka, kterému často pomáhá. Také se dokáže dělit. *„Což někdy nevím, jestli je pozitivum. On se rozděluje až moc a na sebe někdy vůbec nemyslí,“* domnívá se matka. Mezi další kladnou vlastnost patří starostlivost, která se stále projevuje v péči o sourozence u otce. *„Jsem rád, že mě mamka naučila jezdit na koních, tatka mě zase*

naučil řídit traktor a ještě mě taťka učil plést pomlázky. Taky mě mamka naučila být hodný a laskavý.“ Tato slova Adama potvrzují jeho uvědomělost.

„On je hodně zasněný dítě, má občas svůj svět,“ vidí matka jako negativum, protože mu na základě snění uniká hodně věcí. Pokud pracuje, tvoří, nebo píše úkoly, tak má svoji rychlost. Ve vztahu k matce je chlapec vypočítavý, umí využít situace a ublížit slovem. Takovéto chování se projevuje nejvíce po příjezdu od otce, kdy syn používá tátova slova na matku, aby docílil svého.

Sourozenci mají mezi sebou krásný vztah. Adam o svého mladšího bratra a sestru často pečuje. Celkově se rád stará. Adam se matce hodně svěřuje a věří ji. Dokáže říkat důležité věci i své babičce nebo tetě. Kladný vztah má i s babičkou z otcovy strany, kterou vídá většinou, když je u otce. Chlapec snáší špatně hádky rodičů a celkově jejich nedobrý vztah v něm tvoří zmatky. *„Pokaždé, když se vrátí, tak vždycky s něčím přijedou a řešíme to zhruba tak dva dny, než se vrátí jakoby do normálu. A pak zase fungují jako vždycky.“* Potvrzuje matka.

Vztah k otci je o něco komplikovanější. Chlapec má z otce respekt a nesvěřuje se mu. Cokoliv otec řekne, tak raději udělá.

Vztah mezi matkou a otcem není vůbec dobrý. *„Ted' není dobrý navíc v tom smyslu, že tam navíc je z jeho strany potřeba se pomstít.“* Muž podle slov matky ještě nezpracoval, že se rodina rozpadla. *„Jsou chvíle, kdy se třeba děti vrátí a říkají mi, že táta jim povídal, že by chtěl, abych se vrátila a tak. No a nejlepší je na tom to, že on už tam má vlastně jinou ženu a přes to jim to říká. Hodně na mě jde přes děti a to se mi vůbec nelíbí.“*

V rodině chybí mužský vzor a důslednost. Matka z požadavků na své děti často ustupuje. Děti si zvykly diskutovat a smlouvat i o obyčejných věcech, jako je: jídlo, oblečení, sladkosti. *„Myslím si, že jsem hodná a tím si prostě v mnoha ohledech ubližuji,“* dodává matka. Matka musí občas užít i trestů. Obvykle, když se děti vrací od otce, tak se chovají agresivně a nehezky mluví. Nic na ně neplatí a matka je musí občas *„plesknout“*. Mezi klasické tresty patří zákaz sledování pohádek a hraní na tabletu.

Adam se běžně doma zapojuje do domácích prací. Děti matce často pomáhají s běžnými věcmi a každodenními povinnostmi.

V rodině jsou často slyšet slova chvály. Pavla chválí své děti za věci, které dělají každý den. U otce jsou už špatné známky dvojky, jelikož je matematicky založený. Zatímco matka za tyto známky chválí. „*Myslím si, že to není o známkách.*“ Podnětem pochvaly bývá často chování dětí k ostatním lidem.

Adam i ostatní sourozenci po sobě musí uklízet a dělat věci, které souvisí přímo s jejich osobou. Dále matka trvá na slušnosti. „*To tam právě v té původní rodině a hlavně u táty, jak to má nastavené se svými rodiči, tak to tam není. Úcta prostě chybí. A já se o to snažím, aby to dodržovali. To je naše nejdůležitější pravidlo.*“ Za každé sprosté slovo musí doma vysávat jednu místnost.

Čemu se snaží matka ve výchově vyhnout, je vydírání. Jedním z důvodů je občas otec, který i toto používá.

Rodina žila ve velkém rodinném domě. Po rozvodu rodičů se matka s dětmi přestěhovala do bytu svých rodičů a nyní žijí ve vlastním bytě. Adam má společný pokojíček se svými sourozenci. V tomto roce rodina pořídila zahradu, která je kousek od panelového domu, ve kterém mají svůj byt. Adam do rodinného prostředí zahrnuje: „*Barák, kde bydlíme a máme velkou zahradu. Taky, že jezdíme k babičce a dědovi.*“ Chlapec je spokojen s tím, co doma mají. Chtěl by pouze traktor na zahradu, který mu matka slíbila, až na něj našetří. „*Ale táta mi řekl, že dal mamce dva miliony, že peníze musí mít. Asi mi ho nechce koupit. Toho bych chtěl.*“ Otec Adama se snaží matce uškodit hlavně prostřednictvím dětí.

Chlapec se cítí bezpečně v přítomnosti matky, i bez ní. Dříve se bál tmy, ale dnes už se jí nebojí. Strach má trochu pouze z cesty domů, když musí jít sám. Matka mu často říká, ať dává na sebe pozor a tato slova v něm vyvolávají zodpovědnost.

Úspěchy dětí spolu v rodině prožívají. „*Třeba, když jsem poprvé sám klusal na koni, když jsem dostal z testu jedničku. Třeba si jdeme do cukrárny, nebo si uděláme hezký den.*“ Ani na zklamání není Adam sám. Vždy se přijde pomazlit a slova matky ho

utěšují. Pokud se mu nepovede dostat dobrou známku, musí se více učit. *„Já mám ve třídě hodně dětí, které mi ubližují, tak třeba mamka jde za paní učitelkou a řekne jí to. Snaží se mi pomoci.“* Zklamání zažívá Adam i u otce, kde mu slovně ubližují děti jeho nové přítelkyně. Otec nechává stížnosti chlapce bez povšimnutí.

Do výběru volnočasových aktivit se matka zapojuje. Pozoruje, co děti baví, a danou aktivitu se jim snaží dopřát. Adam by rád hrál hokej, ale od mala má slabou imunitu a je často nemocný. Tento sport by byl i finančně náročný. Rozpočet má matka omezený a jsou věci, které i kdyby chtěla, tak svým dětem zatím dopřát nemůže.

Adam hraje na klavír a jezdí na koních, kam ho mamka pravidelně vozí. Dále často chodí na zahradu, do lesa, nebo jezdí na výlety. Otec ho naučil jezdit na traktor a plést pomlázky. Ze všeho nejvíce ho aktuálně zajímá traktor.

Adam by doporučil všem, kteří nemají žádný zájem si ho najít a rodiče by jim s tím měli pomoci. *„Protože hrát hry a dívat se na televizi celé dny, není dobré,“* tvrdí uvědomělý Adam.

6. RODINA PAVLA

Když se řekne slovo rodina, Pavla napadají slova jako babička, děda, mamka, taťka, bratr, sestra a večeře. Pavel si je jist, že každá rodina je odlišná. „*Mohli by se lišit třeba v počtu lidí doma, nebo jak se k dětem chovají. Taky mě napadlo, že mohou být rodiče rozvedení. Takovou rodinu má spolužák. Druhý kamarád má zase hodně mladé rodiče.*“

Pavel patří do šestičlenné rodiny, kterou tvoří matka (Lucie), otec (Josef), tři synové (Honza – 19 let, Jakub – 13 let, Pavel – 9 let) a dcera (Věra – 16 let). Jedná se o úplnou a funkční rodinu. Otcí je nyní 45 let. Vystudoval střední odbornou školu a žije se jako truhlář. Matce je 40 let a je vyučená prodavačka. Několik let byla na mateřské dovolené a nyní pracuje jako asistentka pedagoga. Jelikož na užití rodiny jedna práce nestačí, začala pracovat i jako vychovatelka ve školní družině. Občas dochází uklízet do různých firem. Svůj veškerý volný čas věnuje péči o rodinu. Děti stále studují, tudíž finančně uspokojit všechny potřeby rodiny není pro rodiče snadné. Každé z dětí má několik volnočasových aktivit.

Pavel je bezproblémové dítě mladšího školního věku. Je mu 9 let a navštěvuje třetí třídu na základní škole. Má spoustu kamarádů, zájmů a velmi pěkný vztah se všemi členy rodiny. „*Já jsem s ním nikdy neměla potíže. Nikdy nedostal poznámku, nikdy neměl problém,*“ dokazuje matka svými slovy. O tom, co ho matka naučila, Pavel říká: „*Umím slušně pozdravit, nechodím k nikomu cizímu, naučila mě chodit, mluvit i jíst, ale to jsem možná už uměl. To nevím.*“

Pavel je hodný, citlivý a plný lásky. V rodině jsou všichni zvyklí vyjadřovat své pocity a hlavně často říkat: „Mám tě rád.“ Na základě toho se každý člen vrací domů opravdu rád. Pavel také potřebuje neustálý kontakt s matkou. Často si píše, ať má ten druhý hezký den, nebo si volají. Dále je uvědomělý, kamarádský a hravý.

„*U negativ nevymslím skoro ani žádné maličkosti,*“ tvrdí matka. Jelikož chlapec vyrůstá mezi třemi staršími sourozenci, tak občas pochytil výrazy, kterým nerozumí a

následně je používá. Možná proto se může někomu zdát drzý, ale rozhodně není hubatý.

Pavel má velké množství zájmů. Hraje na klavír. Tuto volnočasovou aktivitu si sám vybral a pravidelně na hodiny dochází do lidové školy umění. Dále hraje fotbal a rád cvičí parkur. Pokud je s rodinou, hrají společenské hry, nebo na zahradě jezdí na motorce. Jako většina dětí tráví čas s kamarády venku a věnuje se typickým dětským hrám, jako je například hra na schovávanou, nebo na babu.

Společných chvil pro volný čas rodina moc nemá, ale pokud se nějaký najde, chodí do lesa, nebo jezdí na chalupu. Vzhledem k pracovnímu vytížení rodiny, Pavel dochází do školní družiny a v létě jezdí na příměstský tábor, kde působí jako vedoucí i jeho matka.

Když jde chlapec ven, potkává ve městě odlišné party lidí. Matka se synem často hovoří o různých rizicích volného času a snaží se ho tímto chránit.

Rodiče přispívají k výběru volnočasových aktivit svých dětí vždy nabídkou. Děti v této rodině skutečně vybírají, zkusí a kolem desátého roku u několika zájmů zůstanou a aktivně se jim věnují. Najít si to, co každého baví, je pro rodiče prioritou, snaží se, aby příjem rodiny neovlivňoval zájmy dětí. *„I kdyby na výplatu vyšla nula, tak to není tak podstatné jako to, že dělá, co ho baví,“ tvrdí matka.*

Vztahy v rodině jsou velmi dobré. Důležitou roli v této rodině hraje láska. Děti se často kočkují, nejstarší syn bere Pavla na výlety a ten mladší zase na ryby. Pro rodinu je důležitou místností obývací pokoj, kde spolu tráví volný čas a hrají různé společenské hry, jako například: Monopoly, Aktivity či hra na výrobu elektřiny. Mezi sourozenci panují jen klasické sourozenecké neshody.

Rodina často dojíždí za rodiči z otcovy strany. Dědovi je 88 let a babičce bude 84 let. Prarodiče potřebují péči a na té se snaží podílet všichni členové, nejčastěji však otec.

Rodina je velmi citově založená. „*Máme se rádi a nic víc.*“ Často se o této vzájemné lásce ujišťují, dokonce i ten nejstarší syn se ve svých devatenácti letech přijde pomazlit.

Během výchovy čtyř dětí změnila matka preference. První syn byl vychováván přísněji než syn nejmladší. Matka byla vždy vychovávána velmi přísně, a proto se snaží svým dětem dávat více lásky, než měla ona. Ve výchově chybí důslednost. „*Mamka vždycky vyhrožuje a stejně to nikdy nedodrží,*“ potvrzuje Pavel. Rodiče odmala vedou své děti k pravidelnému třídění odpadu, protože to považují za důležité. Vzhledem k nedostatku peněz učí rodiče své děti vážit si věcí i hraček. Děti vědí, že mít určité věci, vůbec není samozřejmostí.

V rodině nemají tresty své místo, nepraktikují fyzické tresty, zákazy, či příkazy něco udělat. „*Ani tresty, aby něco udělali. Protože oni toto nedělají,*“ dodává matka. Jediné potrestání, které Pavel dostal, bylo zákaz telefonu za cílem odnaučit ho kousat si nehty. Oproti trestům hraje důležitou roli v rodině pochvala, která je zde používána automaticky.

Matka se snaží své děti chránit před špatnými věcmi. „*Dneska existuje tolik špatných lidí a part, že tomu se snažíme předejít.*“ Vychovávají své děti prostřednictvím dobrého vzoru, kterým se oba snaží být.

V rodině jsou nastavena základní pravidla týkající se například: hygieny, rodinných tradic a slušného chování. Většinu domácích prací zvládá matka sama a po svých dětech pomoc nepožaduje. Každé z dětí má svého domácího mazlíčka, o kterého mají povinnost se starat. Pokud potřebují rodiče s něčím pomoci, jsou zvyklí své děti požádat. Následnou aktivitu plánují tak, aby nikomu nenarušovala původní plány. Jeden čas děti dávaly za každé vulgární slovo do kasičky deset korun, jelikož sestra začínala mluvit sprostě a matka chtěla syna od této mluvy udržet dál.

Většinu svých úspěchů i zklamání spolu rodina sdílí a následně se z nich společně radují, soucítí, či zajišťují nápravu. „*Když mám koncert na klavíru, tak má mamka radost. Když dám gól a z jedniček má mamka radost. To mě chválí. Mamka*

vždycky říká, že známky nejsou to nejdůležitější, ale že nejdůležitější je to, jaký člověk je.“

Rodina žije ve městě v rodinném dvojdomku. V jedné části domu žije téměř celá rodina až na nejstaršího bratra, který obývá druhou část domu. Dále rodina vlastní chalupu a zahradu, kde rádi tráví volný čas. *„Vše jsme zvládli bez dluhů,“* pyšní se matka. Rodinný rozpočet málokdy přesáhne třicet tisíc měsíčně, ale žádný člen z této rodiny určitě nestrádá. Když byly děti malé, hračky mívaly často z bazarů a možná i díky tomu si umí vážit věcí. Kdyby měla rodina více peněz, jeli by na dovolenou, kterou rodiče svým dětem nikdy nemohli dopřát vzhledem k finančnímu vytížení.

Do rodinného prostředí Pavel zahrnuje domov, jednotlivé místnosti v domě, postel i jiný nábytek a dodává: *„Nebylo by to ono bez mamky a bez tatky.“* Celkově s materiálním zajištěním je spokojen. Dokonce dostal i vytouženého „drona“. Každý v rodině má určité povinnosti. Mezi povinnosti matky patří slušně vychovávat děti, dohlížet na ně, dělat jim svačinu a dle Pavla ho i obsluhovat.

Pavel se cítí v rodině vždy bezpečně. *„Cítím se dobře, protože je tu mamka a tatka a když tu nejsou oni, tak je tu někdo ze sourozenců.“*

7. RODINA ŠTĚPÁNA

„Rodina je skupina lidí, které mají stejné příjmení,“ tvrdí Štěpán. Uvědomuje si, že každá rodina je jiná a určitými znaky se liší. *„Rozdíl je podle toho, co mají v sobě, jako v srdci. Řeknu Vám ještě jeden příklad a to, jak vypadají.“* Do své rodiny Štěpán zahrnuje mámu, sestru, sebe, tři slepice, dvě kočky, psa a to v tomto pořadí. Jedná se o tříčlennou neúplnou rodinu s postiženým členem, kterou nyní tvoří matka (Eva), dcera (Petra) a syn (Štěpán).

Matka absolvovala strojní odbornou školu bez maturity a prošla řadou zaměstnání. Pracovala v továrně, živila se jako trenérka ve vlastním fit centru, vykonávala profesi čističe odpadních vod, pracovala v potravinách a jako vedoucí textilu. Během života měla dva partnery a s každým má jedno dítě. Ani za jednoho muže nebyla provdána. Štěpán o mamce říká: *„Moje máma je dokonalá. Je taková, jak se mi líbí. Prostě jsem se vším spokojen tak, jak to je.“* Matka se domnívá, že dělá pro svou rodinu neskutečné maximum. Snaží se, aby byla celá rodina v rámci možností spokojená a šťastná. Ve 32 letech šla matka na mateřskou dovolenou se svou dcerou Petrou. Otec od nich odešel a zůstaly sami. Petře je 18 let a žije s rodinou v jedné domácnosti. Nyní musela přerušit studium gymnázia kvůli zdravotním problémům. Jedná se o kýlu v jícnu a problém s látkovou výměnou ve střevech. Jak říká bratr: *„Má klasické lidské problémy.“* Otce Štěpána matka znala mnoho let, než se jim narodil syn. Otec žil celý život ve Švýcarsku, kde se živil tiskem na reklamní předměty. Za rodinou celý život dojížděl. V letošním roce šel do důchodu a vrátil se do Čech, kde ve věku sedmdesáti let zemřel.

Matka otěhotněla a téměř celé těhotenství bylo v pořádku. Později se objevila těhotenská cukrovka, kterou měla Eva i během očekávání prvního dítěte. Nikdy nekouřila, neholdovala alkoholu a neužívala drogy. Doktoři porod nakonec vyvolali, jelikož chtěli předejít přenášení. *„Porod byl bez problémů. Žádné přidušení, prostě nic. Vše bylo úplně krásný,“* říká matka. Štěpán se narodil, když bylo matce 38 let.

Do roku a půl se Štěpán vyvíjel jako normální dítě. Podle matky i doktorů byl krásný, zdravý a naprosto v pořádku. Začínal mluvit, dokonce dával dohromady dvě slova.

Mezi rokem a půl a druhým rokem života došlo k regresi. Jak zmiňuje matka: *„Odešlo úplně všechno. Jakoby se ztratil ve svém světě. Nebyl schopen reagovat na jméno, vlastně nereagoval na nic. Byl jako zvířátko.“* Důvod náhlé regrese dodnes nebyl zjištěn. Někteří doktoři se odvolávají na očkování, ale matka vidí důvod v rychlejším růstu jedné části mozku oproti druhé.

Ve třech letech nastoupil do běžné školky. Matka pomalu začínala zjišťovat, o jaký problém jde a to pouze díky institucím, na které se napojila a které ji vedly správným směrem. Ve čtyřech letech matka obdržela diagnózu autismus. Dětská lékařka matku neustále ujišťovala v tvrzení, že je Štěpán naprosto v pořádku. Za tímto názorem si stála do Štěpánových čtyř let.

Ve čtyřech letech Štěpán začal chodit do školky v jiném zařízení. Od různých metod, jako jsou například obrázkové slovníky, přešel na znakování. V této době matka vůbec nepředpokládala, že by Štěpán ještě někdy mohl mluvit. *„Všichni tvrdili, že když budeme znakovat, nebude mluvit. Moje odlišná domněnka se ale potvrdila.“*

Ve stejném zařízení Štěpán v šesti letech nastoupil do první třídy. První třídu si zopakoval ale už v klasické základní škole, kam nastupoval s tím, že znakoval a nemluvil. Štěpánovi znakování v českém jazyce přestávalo stačit. Matka se v knihách dočetla o pomocných artikulačních znacích pro sluchově postižené a danou alternativu hned začala realizovat.

Nyní je chlapci 11 let. Jedná se o chlapce s diagnostikovaným autismem. Pravidelně dochází do základní školy, kde má asistentku a nyní je schopný v kolektivu normálně pracovat a trávit čas se svými vrstevníky. Díky kontaktu s dětmi a péči jeho matky se neustále vyvíjí a zlepšuje. Jeho chtíč být jako ostatní ho motivuje k dalším pozitivním posunům. Prvky autismu nevymizely a ani nevymizí. Ale matka se Štěpánem neustále pracuje a jeho pokroky jsou přímo neuvěřitelné.

V první řadě je Štěpán ctižádostivý. *„On má strašně velké plus, že chce. Vrážet do něj veškerou mou energii, sílu a práci by bylo na nic, kdyby ten kluk nechtěl.“* Snaží se být neustále jako ostatní a to ho stále žene dopředu. Mezi další kladnou vlastnost patří empatie. *„Holčičce je třeba špatně a Štěpán, když odchází ze školy, se jí jde zeptat, jestli je jí už lépe.“* Štěpán špatně rozeznává emoce. Ale proto, že se zajímá, tak se jde ptát. Pokládá otázky typu: *„Si hodnej nebo zlej? Proč si smutnej? Co bych mohl udělat, abych vám zlepšil náladu?“*

Mezi negativní vlastnosti patří výbušnost. Ale je třeba zvážit, zdali tato negativa patří mezi špatné vlastnosti, nebo jsou součástí diagnózy. Jeho výbušnost a agrese se hodně vyvíjí. Docházelo k ničení nábytku a sebeubližování. *„On má problém, že jde do velké škály vzteku. Je dole na nule, pak bum, výbuch prostě.“* Matka na výbušnosti a agresi pracuje pomocí takzvaných „*emušáků*“. To jsou mouchy s rozdílnými emocemi a obličejí. Také matka zkoušela metodu *„zvíře v nás,“* ale setkala se s neporozuměním ve společnosti.

Mezi hlavní Štěpánům zájem patřil šerm. Velmi ho bavil a v šermu byl opravdu dobrý. Bohužel tento sport pro něj nebyl odpočinkem, ale docházelo k vypětí a vyčerpávání. Musel neustále přemýšlet a volnočasová aktivita se minula účinkem. Vybrat novou sportovní aktivitu se jevilo jako značný problém. Nikde Štěpána nechtěli přijmout z důvodu jeho diagnózy a musí se jednat o nekontaktní sport. Jedinou vhodnou a dostupnou alternativou je florbal, který nyní pravidelně navštěvuje.

Dále Štěpán rád hraje hry na tabletu. *„Narodil jsem se, kdy se technika začínala zlepšovat. Jsem technický typ a mám techniku rád,“* potvrzuje Štěpán. Mezi další záliby patří šachy, volejbal, fotbal, americký fotbal, basketbal, povídání s kamarády, malování a čtení, díky kterému může zjišťovat nové informace. Mezi zájmové kroužky nabízené školou Štěpán zařadil pohybové hry, kde se setkává se svými spolužáky.

Je dobré mít aktivity, které dítě pravidelně navštěvuje a tím se vyhýbá nežádoucímu trávení volného času. Štěpán se domnívá, že ubožáci (děti z chudé rodiny) se musí zabavit nějak jinak. Zatímco děti z bohatých rodin se musí bavit pořád.

Po zjištění Štěpánovy diagnózy nebyly vztahy v rodině dobré. *„Rodina nechápala, nesouhlasila, odmítala, nevěděla.“* Jsou slova matky. Problémy byly téměř se všemi. Otec Štěpána odmítal například znakovat: *„Jestli chce kluk se mnou komunikovat, tak ať se to naučí,“* odbyl Štěpánův otec matku při každé snaze o zlepšení. V rodině hodně členů zemřelo. Nakonec jim zůstala jen babička. Dnes se již s nikým z rodiny nevidají.

Vztahy se sestrou byly také komplikované. Péče o syna byla náročná a na dceru nezbýval čas. Do rodiny docházeli každý týden dobrovolníci a vzniklý volný čas věnovala matka dceři. S vývojem Štěpána se zlepšoval i vztah mezi sourozenci. *„Nyní už mají určitě pozitivní vztah,“* tvrdí matka s úsměvem.

Štěpán s matkou mluví velmi často. Ze strany chlapce se jedná hlavně o různé otázky a naopak z pohledu matky jde o vysvětlování a ujišťování. Potřebuje vysvětlovat různé situace, emoce a slova. Mezi snadno rozeznatelné patří hlavně ženy s výraznými rysy: *„Koho přečte, má vyhráno.“*

Štěpán komunikuje i se zvířaty. Prvním jeho zvířecím kamarádem byla kočka. Jak dodává matka: *„Oni spolu nějakým způsobem komunikují.“* Matka pořídila také speciálního psa pro autisty. Díky těmto psům jsou autisti schopni žít v normálním životě. Tento, pro Štěpána člen rodiny, ho dokáže vytáhnout i z různých *„stavů,“* které dříve měl i několik hodin a byl schopen se dostat až do úplného vyčerpání organismu.

Chlapec se dnes nebojí projevovat ani city. On přijde a řekne: *„Mami, teď bych tě chtěl obejmout.“* A až následně se přivine. Jeho matka mu *„pasuje na míru,“* jak Štěpán zmiňuje.

Matka se snaží být ve výchově svého syna důsledná. Musí ale hodně zvažovat jeho diagnózu. *„Já nastavím mantinely a pak musím vyzkoušet, jestli on mi to přijme.“* Také se snaží být vytrvalá. Pokud nedosáhne svého výchovného cíle, vytrvá a zhruba za čtrnáct dní vše zkouší znovu. Štěpán důslednost sám vyžaduje. Nejdříve ale musí vše schválit.

Chlapec špatně snáší zvýšený hlas a křik. Když matka zakřičela, Štěpán se dostával do špatných stavů. Trestat rodič může, ale vždy musí dodat vysvětlení, musí znát délku trestu a hlavně potřebuje od matky slyšet možnost výběru. *„Nebudeš se chovat takhle, ale můžeš se chovat takto.“*

Důležité je, aby byl Štěpán chválen. Ale opět musí vědět, proč je chválen a za co je chválen. *„Když řeknu Štěpán je moc hodnej kluk, tak to nepochopí.“* Matka se raduje ze synových úspěchů, chválí ho za známky a za vysvědčení chodí na pizzu a dostává peníze. *„Pro dítě jedenáctileté mám velké úspory,“ říká Štěpán.* Ze špatných známek se matka podle Štěpána vzteká, nezdary se snaží vždy společně napravit.

Výchova Štěpána je založena na pravidlech. Nastavená pravidla se musí dodržovat, ať se děje cokoliv. On sám považuje pravidla za podstatná. Celý den má záchytné body a musí vědět, kdy co bude. *„Pokud k nám přijde návštěva, tak první, co udělá je, že se jich jde zeptat, do kolika hodin u nás budou. Pokud odpoví do pěti hodin, tak Štěpán přijde za pět minut pět a návštěvu upozorní, že je mu to líto, ale že se blíží pátá hodina a budou muset odejít.“* U rodiny je celý den poskládaný z jednotlivých pravidel. Od čištění zubů, jídla k snídani, místa kde má připravené oblečení až po čas, kdy jde spát. Pokud se nějaký den bude lišit, matka se Štěpánem uskutečňuje dlouhou přípravu na změnu a ještě ten den se sám Štěpán přijde ujistit a chce vše shrnout. I tato pravidelnost v režimu už trochu povoluje a určité změny je schopen respektovat a tolerovat.

Naopak se matka snaží vyhýbat situacím, které Štěpána hodně stresují. Ale v rámci vývoje ho naopak drobnějším stresům vystavuje, aby ho posouvaly dál. *„Když mu zemřel otec, musela jsem udělat ústupky z mých zásad. Otec je zpopelněný a tudle myšlenku by Štěpán nikdy nepřijal. I já jsem musela slíbit, že nikdy nepovolím, aby mě spálili.“* Dále se matka snaží vyvarovat fyzickým trestům. *„Postupem času jsem zjistila, že on nechápe smysl takovýchto trestů.“* Jedinou nápravou je chlapci vše řádně vysvětlit popřípadě konkrétně ukázat.

Do rodinného prostředí chlapec zahrnuje kontrolu rodiny, jak to v rodině vypadá a jaký mají v domě nábytek. Uvědomuje si, že jeho matka dělá důležité věci. *„Takové ty věci, jako dělá každý dospělý. Pere prádlo, žehlí, dělá nádobí, ráno připravuje snídani, oblečení a další věci.“*

Rodina bydlí v dvoupatrovém domě bez zahrady. Po otci Štěpána rodina zdělila dům, do kterého docházejí za účelem trávení času na zahradě. Každé dítě má v domě svůj pokoj. *„Dům se mi úplně líbí, možná bych chtěl v pokoji nějaké doplňky, ale to ukáže budoucnost,“* popisuje Štěpán dům, ve kterém žijí.

Chlapec se cítí v rodině bezpečně. Téměř nikdy nezůstává doma sám. Pokud nemůže matka, je tam alespoň sestra. Má strach ze tmy, protože je děsivá, ze svých představ a bojí se výšky. *„Ale výšky se bojím jen proto, že to vypadá hustě a je tam riziko, že by mohlo hrozit nějaké nebezpečí,“* dodává Štěpán po dlouhém přemýšlení.

8. VÝSLEDKY VÝZKUMU

Základní výzkumná otázka:

Jaké je rodinné prostředí, v kterém žije dítě mladšího školního věku?

Ze zpracovaných kazuistik vyvozují tyto závěry:

Rodina Adama

Adam je devítiletý chlapec. Jeho život je ovlivněn rozvodem jeho rodičů. Se svými sourozenci je svěřen do péče matky a za otcem pravidelně jezdí. Chlapec má zmatek v tom, kde je pro něj „doma“. Adam je spokojen s materiálním zajištěním rodiny. Rodina žije ve čtyřpokojovém bytě a vlastní zahradu. Adam se cítí bezpečně až na cestu domů. Matka ho často upozorňuje, že musí být opatrný a díky této zodpovědnosti má strach. Matka s Adamem prožívá veškeré jeho úspěchy, zklamání i problémy. Je mírumilovný, hodný, starostlivý, uvědomělý a až moc hodný, proto se stává lehkým terčem pro ostatní. Mezi negativní vlastnosti patří zasněný, pomalý a vypočítavý. K matce i sourozencům má velice pěkný vztah. Z otce cítí autoritu a trochu se ho bojí. Velice na něj působí špatný vztah mezi rodiči. Matka je ve výchově nedůsledná a Adam si to uvědomuje. Také se zapojuje do každodenních povinností. Mezi základní pravidla v rodině patří: slušnost, uklízet po sobě a slušná mluva. Adam je tvořivý a velice rád vyrábí. Hraje na klavír, jezdí na koních a má rád, když si udělají „pěkný den“.

Rodina Pavla

Pavlovi je devět let. Je součástí šestičlenné úplné a funkční rodiny, která má pro tak velkou rodinu omezený rozpočet. Pavel s rodinou žijí v rodinném dvojdomku, vlastní zahradu a chalupu. Rodiče se snaží svým dětem dopřát vše, po čem touží a co je v rámci jejich možností. I to si Pavel uvědomuje a všeho co má, si váží. V rodině se cítí bezpečně. Pavel je citlivý, hodný, láskyplný, uvědomělý, kamarádský a hravý. Jelikož je nejmladší ze svých sourozenců, umí být i drzý. Důležitou roli v této rodině hraje láska a vztahy jsou mezi jednotlivými členy velmi dobré. Rodina je citově založená. Ve

výchově chybí, stejně jako u prvního případu důslednost, tak i jakékoliv tresty. Děti v této rodině mají pouze základní povinnosti, ale matce ani otci s ničím nepomáhají. Rodiče pomoc po nich nevyžadují. Mezi základní pravidla rodiny patří: slušné chování, třídění odpadu a vážit si toho, co mají. Pavel má velké množství zájmů, které vidí rodiče jako prioritu a dělají vše pro to, aby každému svému dítěti mohli umožnit aktivní trávení volného času.

Rodina Štěpána

Štěpán je 11 let starý a v jeho čtyřech letech mu byla přidělena diagnóza autismus. Žije s matkou, sestrou a otec mu před necelým rokem zemřel. Společně žijí v dvoupatrovém domě a dochází do domu po otci. Tento chlapec je také spokojen s materiálním zajištěním rodiny. Štěpán se cítí bezpečně v přítomnosti matky, nebo sestry. Má strach ze tmy a z výšky. Štěpán je velice citlivý, empatický a láskyplný ke zvířatům. Mezi jeho negativa patří hlavně výbušnost, která se však vztahuje k jeho diagnóze. Vztahy mezi členy rodiny, se kterými žije, jsou velmi dobré. Naopak širší rodina Štěpána zavrhl, včetně jeho otce, který nedělal nic pro to, aby se s ním dorozuměl. Štěpán komunikuje se zvířaty a často mu jeho pes pomáhá z jeho „stavů“. Oproti předchozím případům, je matka důsledná. Užívá i tresty, ale vždy Štěpán musí dostat možnost výběru. Výchova Štěpána je celá založena na pravidlech, které si společně vytvořili a bezpodmínečně se musí dodržovat. Štěpán má rád šerm, florbal, navštěvuje pohybové hry a mezi jeho nejoblíbenější patří technika. Štěpán stále dělá neuvěřitelné pokroky.

ZÁVĚR

Tato diplomová práce je úzce spojena s mou současnou profesí učitelky na prvním stupni základní školy. Po prvních dvou měsících v zaměstnání jsem došla ke zjištění, že více než o dětech je moje snaha dítě něco naučit o rodičích, rodině a rodinném prostředí jako takovém. Začala jsem se okrajově setkávat s různými typy rodin a má zvědavost mi dala podnět k této diplomové práci.

Cílem mé diplomové práce bylo zprostředkovat vzhled na život dítěte mladšího školního věku. Bylo mi umožněno nahlédnout do tří odlišných rodin, vést polostrukturovaný hloubkový rozhovor s dítětem mladšího školního věku a jeho matkou. Došla jsem k závěru, že každá rodina je ovlivněna jednotlivými členy rodiny, vztahy mezi nimi, způsobem výchovy a trávení volného času, materiálním zajištěním, požadavky a mohla bych pokračovat. Dá se říct, že cokoliv souvisí s rodinou, tak ovlivňuje rodinné prostředí dítěte. Každé rodinné prostředí je jiné, originální a neopakovatelné.

Za pomoci kvalitativní analýzy dat získaných z odpovědí účastníků výzkumu byla zodpovězena výzkumná otázka a poté se podařilo dosáhnout výzkumného cíle.

Tato práce pro mě byla ohromným přínosem. Díky mé diplomové práci jsem si uvědomila, že nemohu ke všem dětem přistupovat stejně a používat na ně stejné „měřítko“. Co funguje na jedno dítě, nefunguje na druhé, co u jednoho žáka беру jako nepřijatelné, u druhého musím ocenit. Došla jsem ke zjištění, že ke každému dítěti je potřeba přistupovat individuálně a nahlížet na něj v celém jeho kontextu. Vyvracím tím jeden z mých cílů začínající učitelky a to ten, že budu za každé situace spravedlivá a na všechny děti budu nahlížet stejným způsobem.

Možností pokračování mé diplomové práce by bylo uskutečnit rozhovory s dalšími členy rodiny, třídní učitelkou dítěte a popřípadě jejich názory porovnat.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

HELUS, Zdeněk. *Sociální psychologie pro pedagogy. 2.*, přepracované a doplněné vydání. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada), 400 s. ISBN 978-80-247-4674-6.

HINTNAUS, Ladislav. *Člověk a rodina: Smysl a funkce rodiny : (anatomie, fyziologie a patologie lidské rodiny)*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 1998, 79 s. ISBN 80-7040-315-2.

HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004, 176 s. ISBN 80-7178-927-5.

KUTÁLKOVÁ, Petra. *Duhové rodiny ve stínu státu: situace homoparentálních rodin s malými dětmi*. Praha: Prague Pride, 2015, 70 s. ISBN 978-80-260-9143-1.

KVALE, Steinar. *Interviews: an introduction to qualitative research interviewing*. Thousand Oaks, Calif.: Sage Publications, c1996. ISBN 080395820x.

MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Nevlastní rodiče a nevlastní děti*. Praha: Grada, 1999, 143 s. ISBN 80-7169-897-0.

MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť. 3.*, rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), 161 s. ISBN 80-86429-19-9.

MÁCHOVÁ, Jiřina. *Duševní hygiena rodinného života*. Praha: Avicenum, 199 s. 1974.

MOŽNÝ, Ivo. *Česká společnost: nejdůležitější fakta o kvalitě našeho života*. Praha: Portál, 2002, 207 s. ISBN 80-7178-624-1.

NĚMEC, Jiří. *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času pro doplňující pedagogické studium*. Brno: Paido, 2002, 119 s. ISBN 80-7315-012-3

PÁČL, Pavel. *Sociologie životního způsobu*. Praha: SPN, 1988.

PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení*. Praha: Portál, 1999, 232 s. ISBN 80-7178-295-5.

PROCHÁZKA, Miroslav. *Sociální pedagogika*. Praha: Grada, 2012. Pedagogika (Grada), 208 s. ISBN 978-80-247-3470-5.

PRŮCHA, Jan, Jiří MAREŠ a Eliška WALTEROVÁ. *Pedagogický slovník*. 2. rozš. a přeprac. vyd. Praha: Portál, 1998, 336 s. ISBN 80-7178-252-1.

SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. 2., přeprac. vyd. Praha: Portál, 2007, 219 s. ISBN 978-80-7367-250-8.

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

VANĚK, Jan. *K biologickým a psychologickým zřetelům výchovy*. Praha: SPN, 1972, 275 s. Pedagogická teorie a praxe.

SEZNAM PŘÍLOH

- Příloha č. 1 – Rozhovor – žák
- Příloha č. 2 – Rozhovor – rodič
- Příloha č. 3 – Přepis rozhovorů jednotlivých respondentů

Příloha č. 1

Rozhovor – žák

1. Kolik je ti let?
2. Jakou třídu navštěvuješ?
3. Máš nějaké sourozence?
4. S jakými členy rodiny žiješ?
5. Co si představíš pod slovem rodina?
  - Myslíš si, že je každá rodina taková? V čem se jiné rodiny mohou lišit?
  - Co pozitivního tě rodina naučila pro život?
6. Mají k tobě rodiče nějaké povinnosti? Jaké?
7. Co si představíš pod slovem rodinné prostředí?
  - Máš v rodině pocit bezpečí? Proč?
  - Prožívá s tebou rodina úspěchy i zklamání? Jaké a jak?
  - Jak si spokojen s materiálním zajištěním?
8. Jak si spokojen s výchovou svých rodičů?
  - Jsou na tebe rodiče důslední?
  - Co by si na výchově změnil a s čím naopak souhlasíš?
  - Dostal jsi někdy trest? Za co a jaký?
  - Musíš respektovat pravidla? Jaká?
9. Čemu se nejraději věnuješ? Co tě nejvíce baví?
  - Tráví vaše rodina volný čas dohromady? Při jakých aktivitách?
  - Docházíš pravidelně na nějaký kroužek nabízený školou? Jaký?

- Navštěvuješ nějaké zařízení mimo vyučování?
- Jaký máš názor na děti, které nemají žádné konkrétní zájmy?

10. Ovlivňují rodiče tvůj volný čas? Jak?

Příloha č. 2

Rozhovor – rodič

1. Můžete popsat sebe a vaši rodinu?
2. Jaké má vaše dítě kladné a negativní vlastnosti?
3. Vychází vaše dítě se sourozenci?
4. Jaký máte v rodině mezi sebou vztah?
5. Je něco, s čím by mohl být váš syn v rodině nespokojený?
6. Jste ve výchově svého syna důslední? V čem konkrétně?
  - Dáváte tresty? Chválíte? Za co a jaké?
  - Jaká máte nastavená pravidla?
7. Čemu se snažíte při výchově vyhnout?
8. Jak pomáháte dítěti s výběrem volnočasových aktivit?

Příloha č. 3

Rozhovor – rodič Adama

T: Mohla byste mi popsat sebe a vaší rodinu?

R: Tak, je mi 34 let a pracuji jako asistent pedagoga a jako osobní asistent. Když jsem se vdala, tak brzy po svatbě se mi narodil první syn. Poté za tři roky další syn a za dva roky dcera. Všichni jsme žili dohromady v rodinném domě a po sedmi letech manželství jsem z tohoto manželství s dětma odešla. Nebylo to úplně šťastné. Vrátila jsem se zpět do města, kde jsem vyrostla. Rok jsem bydlela u rodičů a po roce jsem si našla, nebo dostala, získala svoje bydlení, svůj byt. Manžel je 79. ročník, takže je mu 37. On se živí jako vývojář v počítačové a telekomunikační firmě v Praze. On vždycky dojížděl a jezdil domů pouze na víkendy. Když se narodil první syn, tak mu dovolili, že může pracovat z domova a do práce dojížděl třeba jednou, nebo dvakrát za týden. Prostě podle potřeby. Mám tedy Adama, který je nejstarší a je mu 9 let. Mladšímu synovi Davidovi je 6 a dceři Kristýně jsou 4 roky.

T: Jaké má vaše dítě kladné vlastnosti a negativní vlastnosti?

R: On je mírumilovný a hodný člověk. Nemyslí na sebe, dokáže druhému pomoci. Ve škole mají postižené kloučka a jemu často pomáhá. Dokáže se rozdělit, což někdy nevím, jestli je pozitivum. On se rozděluje až moc a na sebe někdy vůbec nemyslí. Potom je starostlivej. Když byly děti menší a jezdily k tátovi, tak Adam na sobě třeba nechával spát mladšího sourozence. Ten byl na to zvyklý a snažil se mu u táty nahradit mě. Negativa? To asi on nemá. On je hodně zasněný dítě, má občas svůj svět, kde on neslyší, jaký má ve škole úkol, nebo co mu já říkám, takže mu musím spoustu věcí říkat i několikrát. V některých věcech je i pomalejší. Jeho tempo je pomalejší. Má svoji rychlost. No a je i, jak to říct slušně, „vypočítavej“. Občas dokáže určitých věcí využít. A umí ublížit slovem, když chce. Hlavně, když se vrací od táty, tak mi přijde, že používá jeho slova za účelem, aby mi ublížil. Je z toho všeho zmaten a neví, komu věřit. Je to komplikovaný. Poslední dobou na něm i pozoruji, že má zmatek v tom, kde je doma.

T: Jaké má váš syn vztahy se sourozenci?

R: Hodně dobrý. Je hodně starostlivý, pečuje o ně, rád se stará. Jak je nejstarší, tak si ním ti dva mladší nechtějí hrát. Tak je tomu prý i u táty. Děti mají za úkol žehlit. Ti nejmenší si hrají a nechtějí ho u sebe, tak klidně celý den žehlí a tátovi je to úplně jedno.

T: Jaké vtahy máte v rodině?

R: Děti se mi hodně svěřují. Věříme si. Myslím si, že Adam se klidně svěří i babičce s dědou, nebo tetě. S nimi má taky opravdu hezký vztah. Říká jim celkově hodně věcí. Velmi dobrý vztah má i s druhou babičkou a dědou. Když jedou k tátovi, tak ji většinou, alespoň jedno odpoledne vidí.

T: Jaký vztah máte k otcovi vašich dětí? A jaký vztah k němu má Adam?

R: No, teď už je to lepší. Děti se mu nesvěřují, mají z něj strach. Pro všechny moje děti je velkou autoritou. Cokoliv on řekne, oni prostě udělají. No a můj vztah k otci dětí není vůbec dobrý. Teď není dobrý navíc v tom smyslu, že ta tam navíc je z jeho strany potřeba se pomstít. On to v sobě nezpracoval. To, že jsme se rozešli, rozvedli a že se ta rodina rozpadla. Jsou chvíle, kdy se třeba děti vrátí a říkají mi, že táta jim povídal, že by chtěl, abych se vrátila a tak. No a nejlepší je na tom to, že on už tam má vlastně jinou ženu a přes to jim to říká. Hodně na mě jde přes děti a to se mi vůbec nelíbí.

T: V čem by mohlo být vaše dítě v rodině nespokojené?

R: Myslím si, že když jsme tady, tak je v pohodě. Ale dříve, to co mu nevyhovovalo, byly ty hádky. Jako každému dítěti. Nebo ten strach z toho druhého, co udělá. Z toho mu nebylo vůbec dobře. Teď je určitě více v klidu. Určitě mu vadí, když jezdí k tátovi, že tam o mě dobře nemluví, nebo se mu snaží něco vsugerovat. Překrucuje věci, upravuje si všechno jak, co kdy, kde bylo a neustále jim to opakuje. On pak přijde a jde se zeptat. Pokaždé, když se vrátí, tak vždycky s něčím přijedou a řešíme to zhruba tak dva dny, než se vrátí jakoby do normálu. A pak zase fungují jako vždycky.

T: Jste ve výchově důsledná?

R: No, určitě ne vždycky a jsem si toho vědoma. Je to špatně. Když po dětech něco chci, nebo ustupuji hlavně asi u těch dvou mladších. Adam i jeho sourozenci diskutují, až nakonec ustoupím a nedotáhnu to do konce. Týká se to oblečení, jídla, těch základních věcí. Myslím si, že jsem hodná a tím si prostě v mnoha pohledech ubližuji.

T: Používáte tresty?

R: No, ano, určitě. Někdy je třeba i plesknout, když už to jinak nejde. To se taky stává, že když se vrací od toho táty, tak jsou agresivní. Hlavně i na sebe jsou oškliví a nehezky mluví. Takže když k sobě takto mluví, perou se a jinak už to nejde vyřešit, tak je prostě plesknout. Ale většinou je to třeba to, že se nedívají na pohádky, nebo že jim nedovolím, aby si hráli na tabletu a spíš tak.

T: Pomáhají vaše děti doma?

R: Ano. Dělají běžné věci, většinou uklízí.

T: Chválíte své děti?

R: Ano, snažím se pořád a zase za běžné věci. Ať už to je výtvar, nebo ve škole. On se učí dobře, má jedničky, dvojky. To bývá taky problém, že Adam má třeba více dvojek z matematiky, což otec špatně nese, takže já se ho zase za dvojky snažím chválit, protože si myslím, že to není o známkách. Dál chválím za chování. Líbí se mi, když se k sobě pěkně chovají. Nebo, když vidím, že se k druhému, klidně i dospělému chovají pěkně. Tak jim to vždy řeknu a pochválím je, že se zachovaly dobře.

T: Jaká máte doma nastavená pravidla?

R: Pravidla v péči o sebe sama, že po sobě uklízí. To, co souvisí přímo s jejich osobou, tak to chci, aby děti dodržovaly. Určitě dál pravidla slušnosti jeden k druhému, ale i k dospělým. Aby nebyly drzé. To tam právě v té původní rodině a hlavně u táty, jak to má nastavené se svými rodiči, tak to tam není. Úcta prostě chybí. A já se o to snažím, aby to dodržovaly. To je naše nejdůležitější pravidlo.

T: Čemu se snažíte při výchově vyhnout?

R: Vydírání asi. A snažím se, ale nejde mi to 😊 😊, že budu míň mluvit, jako neříkat všechno desetkrát. Aby to stačilo jednou. To mi nejde.

T: Jak pomáháte dítěti s výběrem volnočasových aktivit?

R: Asi tak, že je pozoruji, co je baví a na základě toho potom jdeme po tom, co je baví. Je pravda, že Adam by strašně chtěl hrát hokej a s tím nesouhlasím. Jednak byl hodně nemocný od malička a pak taky peníze. To bychom nezvládli. Takže se ho celá rodina snažíme přesvědčit na florbal. Navíc Adam je i strašně maličký, vůbec si to neumím představit. Potom třeba Adam odmala hrál na nástroje, takže chodí hrát na klavír. Teď mi přijde i drobet puberty. Má takový vlny, kdy ho něco baví, pak zase nebaví. Hodně ho baví koně. Když jsme spolu, tak se snažíme být na zahradě. To mé všechny děti baví. Baví je i práce na zahradě. Nebo třeba jdeme jen tak do lesa. Oni si hodně i hrají třeba s legem, nebo koukají na pohádky. Ve volném čase jim dávám na výběr, co budeme dělat a oni si vyberou. Ale nejdříve uděláme povinnosti a pak až zábava.

Rozhovor – Pavel

T: Kolik je ti let?

R: Je mi 9 let

T: Jakou třídu navštěvuješ?

R: Chodím do základní školy do 3. A

T: Máš nějaké sourozence?

R: Mám sestru a bratra. Sestře jsou 4 a bratrovi je 6 let.

T: S jakými členy rodiny žiješ?

R: S mamkou, s králíkem, s babičkou a dědou a s tetou a se strejdou. Sestrou a bratrem.

T: Co tě napadne, když řeknu slovo rodina?

R: Napadá mě to, jak jsme tady, že třeba si hrajeme na hřišti a jsme spolu. Mazlení mě napadlo, zážitky, které spolu získáváme.

T: Myslíš si, že každá rodina je taková, jako ta vaše?

R: Že se tam třeba tolik nehádají. Mají třeba míň nebo víc dětí, že třeba rodiče těch dětí nejsou rozvedení. Na některé děti jsou rodiče taky dost zlí a některé děti jsou taky hodně rozmazlené.

T: Co dobrého tě rodina naučila?

R: Ta... jsem rád, že mě mamka naučila jezdit na koních, taťka mě zase naučil řídit traktor a ještě mě taťka učil plést pomlázky. Taky mě mamka naučila být hodný a laskavý.

T: Mají k tobě rodiče nějaké povinnosti? Jaké?

R: Starat se o nás, vydělávat, dávat nám jídlo a prostě všechno, co potřebujeme. Lásku, péči a dál už nevím.

T: Co si představíš pod slovem rodinné prostředí?

R: Barák, kde bydlíme a máme velkou zahradu. Taky, že jezdíme k babičce a dědovi.

T: Máš v rodině pocit bezpečí?

R: Jo, mám. Když je mamka se mnou, i když tu není. Dřív jsem se hodně bál i tmy, ale dnes už ne. Bojím se, když chodím sám domů. Protože mamka mi vždycky řekne, ať na sebe dávám pozor a to.

T: Prožívají s tebou rodiče tvoje úspěchy?

R: Jo, hodně. Třeba, když jsem poprvé sám klusal na koni, když jsem dostal z testu jedničku. Třeba si jdeme do cukrárny, nebo si uděláme hezký den.

T: Prožívají s tebou rodiče zklamání?

R: Mmmm, jde se se mnou mamka pomazlit a říká mi, ať na to zapomenu. Třeba, když je to ve škole, tak se potom více učíme a třeba když... Já mám ve třídě hodně dětí, které mi ubližují, tak třebas mamka jde za paní učitelkou a řekne jí to. Snaží se mi pomoci.

T: Jsi spokojen s tím, co máte doma?

R: Už bych asi nic nechtěl, jsem spokojený. Vlastně bych chtěl traktor na zahradu. Klidně menší. Mamka mi tvrdí, že na něj našetříme a koupíme ho. Ale táta mi řekl, že dal mamce dva miliony, že peníze musí mít. Asi mi ho nechce koupit. Toho bych chtěl.

T: Jsi spokojen s tím, jak tě rodiče vychovávají?

R: U taťky je to drobet to..., ale u mamky jsem s tím spokojen. Nic bych neměnil. U táty bych drobet něco změnil. Třeba že, tam jsou teď holky Nováků a já bych chtěl, aby tam nebyly. Ty mi taky dost ubližují. Ony tam s taťkou bydlí a ony se mi posmívají. I jsem to taťkovi říkal, ale on nic.

T: Jsou na tebe rodiče důslední?

R: No... někdy ne. Mamka třeba řekne, když spíme u ní, že půjdeme do pokojíčku, když budeme povídat a stejně nejdem. Ale to je asi jen toto.

T: Co by si změnil na výchově svých rodičů?

R: To nevím, asi že bychom hodně cestovali, ale byli i doma užívali si.

T: Dostal jsi někdy trest? Jaký?

R: Jo. Když jsem byl malý, ale to už si nepamatuji. Domácí vězení jsem nikdy nedostal. Dostávám jiné tresty. Já často chodím za mamkou do práce a někdy třeba nemůžu.

T: Dodržujete doma pravidla? Jaká?

R: Za každé škaredé slovo se vysává jedna místnost. Další už asi ne. Taky když máme toho králíka, tak jsou i jiná pravidla. A my když ho vyndáváme, tak má na sobě ty piliny a ty musíme oklepat.

T: Co tě nejvíce baví?

R: Nejvíc mě baví jezdit traktorem, starat se o zvířata, jezdit na koních a hrát na klavír. Teď mě baví nejvíc ten traktor.

T: Trávíte jako rodina čas dohromady? Při jakých aktivitách?

R: Jezdíme na výlety, za dědou do Krkonoš, různě si užíváme, někdy jsme spolu doma, třeba, když má někdo narozeniny, tak máme velkou oslavu. Třeba odpoledne si taky hodně hrajeme hru Člověče, nezlob se. Tak oblíbená hra mých sourozenců je, že si hrajeme na koníka. Já jsem koník a oni se na mě vozí.

T: Docházíš pravidelně na nějaký kroužek od školy? Jaký?

R: Od školy ne.

T: Navštěvuješ nějaké zařízení mimo vyučování?

R: Jo, na koně a vedle do školy na piano.

T: Jaký máš názor na děti, které nemají žádné konkrétní zájmy?

R: No, oni hodně sedí u televize, nebo hrají na mobilech. Určitě by si nějaký ten svůj zájem měly najít. Rodiče by jim měli pomoci, protože hrát hry a dívat se na televizi celé dny není dobré.

T: Ovlivňují rodiče tvůj volný čas?

R: Ano, jezdíme na výlety. Taky nám mamka hodně nabízí, a nebo vyrábíme. A to i sami od sebe. Já jsem vyrobil kombajn. Já hodně rád totiž vyrábím s tavící pistolí a se dřívky.

Rozhovor – rodič Pavla

T: Můžete mi říct příběh vaší rodiny?

R: Jsme šestičlenná rodina. Otec, já a čtyři děti. Otec se jmenuje Josef a je mu 45 let. Dcera je Věra a naši tři synové se jmenují Honza, Jakub a Pavel. Mně je 40 let. Já jsem vyučená prodavačka a manžel má střední odbornou školu. Bydlíme v domku ve městě, dá se říct dvojdomku. Druhou část domu jsme upravili pro nejstaršího syna, který tam pobývá. Já pracuji jako vychovatelka ve školní družině a ještě dělám asistentku učitele. Občas také chodím uklízet do různých firem. Manžel se živí jako truhlář a hodně jezdí. Všechny děti ještě studují, takže je to pro nás i finančně náročné. Vlastníme dům, nyní jsme koupili zahradu, máme chalupu a vše jsme zvládli bez dluhů. Na to jsme pyšní. Vždycky jsem se živila pouze jako asistentka a měla výplatu okolo devíti tisíc a manžel taky nemá tolik. Má maximálně dvacet tisíc. Takže si toho tolik dovolit se čtyřmi dětmi vážně nemůžeme. Ale jsme bez dluhů, vše jsme zvládli sami.

T: Jaké má vaše dítě kladné a negativní vlastnosti?

R: No, tak já snad negativní ani nevím. 😊 Já si neskutečně vážím, že máme v sobě strašně moc lásky. Že i ten nejstarší syn je mi schopen říct: „Mami mám tě rád.“ Díky tomu, se domů vracím opravdu ráda. To mě vždycky až tak dojíká, protože tohle doma nemá každý. Někdo vůbec neumí říct: „Mám tě rád.“ My si s Pavlíkem každý den píšeme, ať má hezký den a tak. Je vážně hodný. Já jsem s ním nikdy neměla problém. Nikdy ani neměl poznámku za zlobení, zapomínání, prostě za nic. Určitě je i uvědomělý, a jelikož pracuji jako vychovatelka ve školní družině, tak vím, že všechny moje děti jsou na tom s vlastnostmi opravdu dobře. Je to obecně dobrý člověk. Občas je Pavlík třeba „hubatej,“ ale je to tím, že je nejmladší ze čtyř sourozenců a od nich to slyší. Ale aby šel a třeba nám nadával, to vůbec. Spíš něco řekne, že to slyší a ani neví, co to znamená. Takže to jako negativum asi taky nelze brát. U negativ prostě nevymyslím skoro ani žádné maličkosti. 😊 😊 Ale vím, že mě má rád a já zase jeho.

T: Vychází Pavel se sourozenci?

R: Ano, vychází. Nejstarší syn s tím nemladším mají mezi sebou věkový rozestup, ale určitě se mají rádi. Spíš se hodně kočkují a to hlavně právě dělá ten nejstarší s Pavlíkem. On přijede a jde hned do obýváku, kde společně trávíme čas. Oni si spolu i hrají různé hry. Ať už na tabletu, nebo nějakou deskovou. Nejstarší syn ho bere se svou přítelkyní třeba i na výlet. Ten mladší syn ho bere zase na ryby. Takže dá se říct, že každý Pavlíkův sourozenec ho určitě zapojuje do svého volného času a to proto, že se mají rádi. Teda doufám. ☺ ☺ Se sestrou také. Oni se kočkují, občas to někdo přežene a zazní i nějaká nadávka. Ale řekla bych, že to jsou klasické sourozenecké neshody.

T: Jaké máte v rodině mezi sebou vztahy?

R: Dobrý, velmi dobrý. Máme se rádi a nic víc není.

T: Je něco, s čím by mohl být Pavlík v rodině nespokojený?

R: Já nevím. Sama za sebe s čistým svědomím si neumím představit, že by byl s něčím nespokojen. Maximálně kdybychom měli více peněz, tak vím, že bychom jeli na dovolenou. To je něco, co jim nemůžeme nabídnout. S tím by mohl být nespokojen, protože u moře jsme nikdy nebyli. Ještě bych dodala zase z jiné stránky, že by mohl být nespokojený s časem, který spolu trávíme. Protože já mám dvě práce, manžel jezdí pozdě domů. Kolikrát klidně přijede až v osm večer. A ještě se teď musíme starat o manželovy rodiče, za kterými pravidelně dojíždíme. Bydlí od nás přes hodinu času. Dědečkovi je 88 a babičce 84, takže tu péči opravdu potřebují. Tím jsme nyní hodně omezeni. Takže času, toho máme pro sebe opravdu málo.

T: Jste ve výchově svého syna důsledná?

R: No, tak, čím jsem starší, tak беру věci úplně jinak. Myslím, že si už uvědomuji, o čem ten život doopravdy je. Takže první syn byl určitě vychováván přísněji. Ale je to dáno i tím, že já jsem byla vychovávána hodně přísně. Právě proto dávám těm dětem mnohem více lásky, než jsem měla já. A čím jsem starší, tak vím, že ten život je krátký a měním prostě priority. Já se třeba nedokážu týden zlobit. Maximálně v afektu Pavlíkovi vyhubuju, ale stejně je mi to pak líto. ☺ ☺ Taky mi občas děcka řeknou na něco ne a

pak je chyba u mě, že já je nechám. Například řeknu: „Pojď mi pomoci.“ Podruhé a nic, potřetí si to už udělám raději sama. V tom sem vážně nedůsledná.

T: Dáváte tresty?

R: Ne, nikomu jsem nedala. Nikdy neměli domácí vězení. Jediné co, tak jsem Pavlíkovi zabavila telefon, protože si kousal nehty. Na druhou stranu si myslím, že v tomto věku ještě určitě není potřeba, aby na tom telefonu byl. Ale tresty nedávám. Ani třeba tresty, aby něco doma udělali. Protože oni toto nedělají. Samozřejmě jsem si na sebe ušila bič. Takže tohle nedělají.

T: Chválíte? Jak?

R: Ano a často. Já si to ani neuvědomuji, protože myslím, že to dělám automaticky. ☺
☺ Třeba za to, když se jim něco povede. Stačí je pomazlit a oni poznají, že to je součást chvály.

T: Máte doma nastavená pravidla? Jaká?

R: No, jediné a to, že mamka dělá všechno a děti moc ne. ☺ Ale pravidla, úplně nevím, protože automaticky dělá něco manžel a něco já. Bereme to automaticky, aniž bychom si něco nastavili. Já jsem přes školu a on je spíš technický typ. Samozřejmě občas musí pomáhat, třeba teď se šlo na dřevo. Ale jako rodič se snažím pochopit, že mají rádi svůj volný čas a tudíž to plánujeme dopředu, aby se podle toho mohly děti zařídit. Pavlík třeba sklízí vlastně stůl. Nebo má králíka a tomu musí vyklízet. To byla podmínka k jeho koupi. Takže pravidla tu jsou, ale ani si je neuvědomujeme. Povinnosti má každé dítě. Například má každé dítě své zvíře, o které se opravdu musí starat. A ještě jedno, za každé vulgární slovo dáváme peníze do kasičky. Samozřejmě si čistí zuby a tak.

T: Čemu se při výchově snažíte vyhnout?

R: Uchránit je před ošklivými věcmi. Dneska existuje tolik špatných lidí a part, že tomu se snažíme předejít. Dále je třeba učit třídit odpad, takže se je i k tomuto snažíme vychovávat. Já když vidím lidi, kteří házou petky do kotlů, tak bych šlela. Snažíme se ještě vyhnout tomu, aby si děti neuměly vážit věcí. My si tolik dovolit nemůžeme, a

proto se snažíme, aby si hraček a všeho vážili. Dnes jsou děti, které si neváží ničeho, dupou po hračkách a to mě teda přivádí do vývrtky. I na začátku pro nás bylo těžké dětem něco dopřát. Naše děti měly i hračky z bazarů. Dál nepřipadají v úvahu fyzické tresty. Důležitý je správný vzor. My s tátou nepijeme, nekouříme a už tím se snažíme při výchově snad vyhnout tomu, aby to dělaly ony.

T: Jak pomáháte dítěti s výběrem volnočasových aktivit?

R: Nabídkou. Skutečně nabídkou, tím, že se mu zmíním o tom, jaké jsou možnosti. Pavlík třeba hezky maluje. Děti skutečně vybírají. U nás v domečku dětí jsme byli jako doma. Dokonce mi tam i poté nabídli místo na prázdniny. Každé dítě dělalo něco jiného. Zkoušely a samy si vybraly. Pavlík je kutil po tátovi. Takže něco vidí a chce to zkusit. S tátou dělá se dřevem, se mnou vaří, takže vzor. Když vidím, že to Pavlíka baví, když vidím, že k něčemu inklinuje, tak jdu a prostě mu třeba koupím dláta, aby to mohl dělat pořádně. Nikdy jsem mu neřekla třeba: „Tento kroužek nedělej, je drahý.“ Nejdřív udělám maximum pro to, abych mu to mohla dopřát. Kolem desátého roku se každé z mých dětí ustálilo. V té družině vidím děti bez zájmů a dělají samé neplechy. Neumí si sednout a něco tvořit, znají jen vybíjenou a mimo školu dělají jen neplechu. I kdyby do výplaty vyšla nula, tak to není tak podstatné jako to, že dělá, co ho baví.

Rozhovor – Pavel

T: Kolik je ti let?

R: Je mi 9 let.

T: Jakou třídu navštěvuješ?

R: Chodím do třetí třídy na základní škole.

T: Máš nějaké sourozence?

R: Ano, mám. 3 sourozence. Dva bratry a jednu sestru.

T: Kolik je tvým sourozencům let?

R: Mojí sestře je 16 let, mladšímu bratrovi je 13 a nejstaršímu je 19 let.

T: S jakými členy rodiny žiješ?

R: Mamka, taťka a sourozenci. Nikdo jiný tu s námi není.

T: Co tě napadne, když řeknu slovo rodina?

R: Babička, děda, mamka, taťka, bratr, sestra. Taky slovo večere, protože spolu jíme.

T: Myslíš si, že je každá rodina, jako ta vaše? V čem by se mohly rodiny lišit?

R: Určitě ne. Mohly by se lišit třeba v počtu lidí doma, nebo jak se k dětem chovají. Taky mě napadlo, že mohou být rodiče rozvedení. Takovou rodinu má spolužák a druhý spolužák má hodně mladé rodiče.

T: Co pozitivního, dobrého tě rodina naučila?

R: Umím slušně pozdravit a nechodím k nikomu cizímu, koho neznám. Taky mě naučila chodit, mluvit, asi i jíst, ale to sem možná už uměl, to nevím.

T: Mají k tobě rodiče nějaké povinnosti? Jaké?

R: Slušně mě vychovávat. Musí na mě dohlížet, když píši úkoly. Svačinu mi taky musí dělat, abych neměl hlad. Takže mě vlastně obsluhuje.

T: Co si představíš pod slovem rodinné prostředí?

R: Domov, pokojíček, obývací, ložnici, kam se chodíme mazlit. 😊 😊 Taky kuchyně a už chybí asi jenom koupelna. 😊 Potom stůl, postel, prostě nábytek. A nebylo by to ono bez mamky a bez tatky.

T: Máš v rodině pocit bezpečí?

R: Ano, to mám. Cítím se dobře, protože je tu mamka a tatka a když tu nejsou oni, tak je tu někdo ze sourozenců.

T: Prožívá s tebou rodina úspěchy a zklamání?

R: Třeba, třeba když se mi povede salto dopředu, takové to, co skáčou lidi. Když mám koncert na klavíru, tak má mamka radost, když dám gól na fotbale a tak. No a známky, z jedniček má mamka radost, to mě chválí.

T: Prožívá s tebou mamka nějaké zklamání? Když jsi smutný?

R: Já sem spíš spokojený. Třeba jen z diktátu, když dostanu trojku. To potom jdeme do pokoje, kde mám na skříni tabuli a tady trénujeme. Taky cvičím na počítači do školy. Taky mi říkají vtipy, abych byl veselejší. Jo a jednou jsem byl smutnej. Když jsem nedostal drona. Mamka vždycky říká, že známky nejsou to nejdůležitější, ale že nejdůležitější je to, jaký člověk je.

T: Jak si spokojen s tím, co máte doma? S materiálním zajištěním?

R: Hodně jsem spokojen. Nejradši mám mamku a tatku. 😊 😊 A potom hned postel, ale nevím, jestli tu moji, nebo rodičů. Pak sem rád, že mám nakonec toho drona.

T: Jsi spokojen s tím, jak tě rodiče vychovávají?

R: Asi jo, jsou až moc hodní. 😊 😊 Mamka vždycky vyhrožuje a stejně to nikdy nedodrží. Kamaráda dokonce za špatnou známku mlátí. To mamka nedělá.

T: Jsou na tebe rodiče důslední? Dodržují, co řeknou?

R: No..... jen trochu. 😊 😊 Nikdy to moc nedodrží.

T: Co by si na výchově změnil?

R: Třeba kdybych se moc neučil a šel bych ven, tak bych nepovolil.

T: Co se ti naopak líbí na tom, jak tě rodiče vychovávají?

R: Třeba, když si v ložnici nacvičujeme mlácení, tak.....ted' mi to vypadlo. ☺ ☺ Když mě brácha hodně bouchne, že mamka nám nic neudělá. Vždycky řekne, že u toho nebyla.

T: Dostal jsi někdy trest? Za co a jaký?

R: Jo. Když jsem si kousal nehty. To mi mamka zabavila telefon. Prý se to už musím odnaučit. A telefon mi vzala na týden. Maximálně musím sklidit stůl.

T: Musíš respektovat doma pravidla? Jaká?

R: Třeba ..... když dostanu špatnou známku, tak se musím jít učit. Ted' už ne, ale měli jsme tu pravidlo, že za každé sprosté slovo, jsme dávali asi deset korun do kasičky. Sestra mluvila jako dlaždič. Potom když má někdo narozeniny, tak popřejeme. Jo a nesmím si kousat nehty a strhávat si strupy. Na Vánoce si dáváme pod talíř peníze a fotíme se.

T: Co tě baví nejvíce? Čemu se nejraději věnuješ?

R: Fotbal, klavír a parkur. To jsou asi ty hlavní. Také jsem byl na chalupě. Bratr má motorku, ale ta je pro menší a na té mě baví jezdit. A když je ošklivě, tak hrajeme Aktivitu, potom hru, kde se jakoby sestavuje elektrika a monopoly. O víkendu chodíme ven s kamarádama a hodně často si povídáme, hrajeme na schovávanou a na babu. No a skáčeme parkur.

T: Tráví vaše rodina volný čas dohromady? Při jakých aktivitách?

R: No, my jsme víkendy hodně odděleně. Taťka jezdí za babičkou a dědou a mamka mě třeba vozí na fotbal. Občas jedeme na víkend na chalupu, ale to spíš o prázdninách. Taky chodíme do lesa společně.

T: Docházíš pravidelně na kroužek, který ti nabídla škola?

R: No..... asi ne. Od školy nikam nechodím, ale nabízeli nám deskové hry.

T: Navštěvuješ nějaké zařízení mimo vyučování?

R: Chodím do družiny, kde máme gauč. Tam si povídáme, nebo hrajeme karty. Když je pěkně, tak chodíme ven. Potom do lidové školy umění chodím na klavír a v létě od domečku dětí jezdím na příměstský tábor.

T: Jaký máš názor na děti, které nemají žádné konkrétní zájmy?

R: Nedělají nic. 😊 Napíšu úkoly a potom nevím, nasvačí se a asi můžou jít ven, kde si hrají. Občas potkávám ve městě i party, kteří třeba kouří, pijí a dělají neplechty. 😊 😊

T: Ovlivňují rodiče tvůj volný čas?

R: Občas jo a občas ne. Já když přijdu domu, tak je mamka hodně v práci. Ale jsme domluvení, že udělám úkoly a potom mamce třeba zavolám, že jdu ven. Pokaždé musím ale zavolat, nebo napsat. No a kroužky..... ty jsme vybrali společně. Až na klavír. Ten se kupoval jen kvůli mně.

Rozhovor – rodič Štěpána

T: Mohla byste mi popsat sebe a vaší rodinu?

R: Jsem vyučená jako strojní obráběč SOU strojní odborné. Byl to obor bez maturity. Takže jsem začala dělat ve fabrice. Potom jsem si udělala trenéra a měla fit centrum. Já jsem vždycky měla dvě práce, také jsem dělala na čističce odpadních vod, v potravinách, vedoucí v textilu a tak. Ve 32 letech jsem šla na mateřskou dovolenou s mou dcerou Petrou. S tou jsem nakonec zůstala sama. Poté mám syna Štěpána, kterého jsem měla s jiným mužem, než první dceru. Ten se mi narodil ve 38 letech. Štěpánovi bude 12 let. Teď mu je 11.

T: Byli jste s otcem Petry a otcem Štěpána svoji?

R: Ani s jedním mužem jsme se nevzali. Otce Štěpána jsem znala 25 let, než jsme měli našeho syna. On byl celou dobu ve Švýcarsku a až na důchod šel sem. Za námi neustále dojížděl. A když už šel do důchodu, tak zemřel.

T: Čím se živil otec Štěpána?

R: On měl manuální nadání týkající se malování, keramiky a skla. Živil se tiskem na reklamní předměty. Hlavně na sklo. Dělal pro velké firmy, restaurace a tak.

T: Jak byl otec Štěpána starý?

R: Letos mu bylo 70 let.

T: Když se zaměříme na Štěpána, probíhalo těhotenství s ním v pořádku?

R: Obě moje těhotenství byla v pořádku. Akorát těhotenská cukrovka. A když sem čekala Štěpána, tak mi doktoři říkali, že to raději vyvoláme v termínu. Nechtěli, abych přenášela. Celý porod byl bez problému, žádné přidušení, nic, vše bylo úplně krásný. Já jsem nikdy nekouřila, nikdy jsem neužívala alkohol, nikdy jsem neměla drogy. Jediný problém byla ta cukrovka a to při obou dětech.

T: Dcera s vámi žije?

R: Ano žije. Té je teď 18 let. Ona má zdravotní problémy. Museli jsme i přerušit studium na gymnáziu. Má kýlu v jícnu a neustále zvrací. Nemůžou na nic přijít, ale snad

se dostáváme na to, že problém bude ve střevech s látkovou výměnou. Čtyři roky lítáme po doktorech. Skoro nic nesmí. Teď drží dietu, kdy nesmí mléko, vejce, ořechy a další. Nesmí pít například coca colu. Jezdíme po všech d'áblech. Zrovna teď chytla střevní chřipku. Včera jsme museli už na injekci, jelikož už celých 6 dní zvracela, nepřijímala potravu. Je vyřízená a já, já jsem už úplně hotová.

T: Můžete mi vyprávět váš příběh se Štěpánem?

R: To bude ale strašně dlouhý. ☺ Štěpán se vyvíjel jako normální dítě. Dneska, když bych tu diagnózu znala, tak už bych věděla zhruba od osmého měsíce, že se něco děje. Já jsem byla neustále doktorkou ujišťována, že se jedná o zdravé dítě. Dneska už by mě zarazilo, že nereaguje na paci, paci, pacičky. To on nedělal. Bylo to krásné dítě, které bylo naprosto v pořádku a to podle doktorů i mě. Začal i mluvit, stavěl věty ze dvou slov. Pak najednou mezi rokem a půl a 2. rokem došlo k regresi a odešlo úplně všechno. Během třech měsíců jako když se ztratil ve svém nějakém světě. Pak to začalo. Od toho regresu až do 4 let vlastně nebylo nic. Nebyl schopen reagovat na jméno, nereagoval na vůbec nic. Byl jako zvířátko. Ve čtyřech letech jsme dostali diagnózu. Ve třech letech jsem ho dala do normální školky. Tam byl půl roku a během toho půl roku jsem tedy zjistila, o co jde, protože jsem se napojila na dvě instituce. Ty nás společně navedly na to, že to tahle diagnóza bude. Až ve čtyřech letech jsme dostali diagnózu autismus.

T: Lékařka Štěpána tedy vše popírala?

R: Ano. Do 4 let. Ještě když jsem si k ní šla pro žádanku do nemocnice, tak neviděla na něm nic. Prý byl v pořádku a hotovo. ☺ ☺

T: Jak to pokračovalo po 4. roce života?

R: No, od 4 let jsme pokračovali v jiném zařízení, kde byl ve školce. Tam jsme zkoušeli všechny možné metody, jako jsou obrázkové slovníky a tak. To ho najednou přestalo bavit a pomalinku jsme přešli na znakování. On si to vlastně sám vydobyl. Já jsem chtěla, aby se dorozuměl s co nejvíce lidmi. Takže jsem řekla, že budeme znakovat do českého znakového jazyka s tím, že jsem nepředpokládala, že bude mluvit. Oni nechtěli abych znakovala. Neustále mi tvrdili, že když budeme znakovat, nebude mluvit. Moje domněnka se ale potvrdila. Já jsem se ptala různých lidí, kteří s tím měli zkušenosti, ze

zahraníčí a tak. Byla jsem třeba za rodinou, která žije v Anglii a má 5 dětí. On je z Anglie, ona z Česka. Rodiče dělali znakování pro miminka, pro kojence. Kdy pro ně existuje zhruba od šestého měsíce pár znaků. U prvního dítěte neznakovali. Až od druhého. Takže další 4 děti vyrůstaly na znakové řeči. Když jsem se jich ptala, tak odpověděli, že u dětí, u kterých znakovali, bylo vše klidnější. Dítě vám pomocí těchto znaků dokáže říct, jestli ho něco bolí, jestli je počůraný, jestli je pokakaný, jestli má žízeň, nebo jestli je unavený. Méně byly plačtivé a nakonec z toho znakování rychleji přestoupily do řeči. To mě všechno jakoby vedlo k tomu, že jsem se rozhodla pro znakování. Štěpán tedy znakoval ještě v zařízení, kde jsme nastoupili jakoby do první třídy. Štěpán propadl, takže jsme nastoupili do první třídy znovu a to do klasické ZŠ. Štěpán měl odklad.

T: Jak tedy probíhala první třída?

R: Štěpán nastupoval do první třídy s tím, že znakoval. Pak mě napadla ta alternativa. Když funguje jako znakově postižený a když mu znaková řeč přestala hlavně stačit, protože nemohl vyjádřit přesně, co potřebuje. Nedá se to skloňovat. A pak jsem právě v knihách našla, že existují pomocné artikulační znaky pro sluchově postižený. Tři měsíce jsem hledala logopedku, která to zvládá. Podařilo se. Ta pomocné artikulační znaky znala a naučila mě je. Já jsem si to v knize nastudovala, ale copak se to můžete naučit jen z knihy? To je popis jako položte si dva prsty na kořen nosu a tak dále. A to prostě z té knihy nejde. Takže ona mě pomocné znaky naučila. Od prvního sezení se Štěpán naučil třeba na-nu-k. Takhle jsme ho postupně učili písmenko po písmenku, až věděl.

T: Nespokojenost se znakováním tedy byla ze strany Štěpána?

R: Ano. On má strašně velké plus, že on chce. On chce a to je právě ono. Já vždycky říkám, že do něj vrazit tolik práce, energie by bylo na nic, kdyby ten kluk nechtěl. Chce být neustále jako ostatní. On je tak ctizádostivý, že úplně no....

T: Jak je na tom Štěpán nyní?

R: Ty prvky autismu samozřejmě nevymizí. Nevymizely a nevymizí. Bude mít problémy. On potřebuje vysvětlovat různé situace, nerozumí. Už chápe, že člověk, který

něco povídá je divný. On se ale potřebuje ujistit. Říká, mami, ten člověk to nemyslí vážně, že jo. Jo, takový ty řeči, jako když mu řekne chlap: „Půjč mi kočičku, já ji naučím pískat v papiňáku.“ Rozumíte. Tohle on potřebuje neustále vysvětlovat, takové situace.

T: Když to vezmu zpětně, tak Štěpán má tedy neuvěřitelný pokrok, je to tak?

R: To je úplně neuvěřitelný. Ve čtyřech letech neuměl nic. To bylo vlastně takové moje zvířátko, které když mi uteklo, tak sem ho doháněla autem. Absolutně byl k nezastavení. On se rozhodl, že poběží a běžel. Byl to živel, nespalo to do čtyřech let, furt to někde lezlo. No zvířátko. ☺ ☺

T: Jaké má Štěpán kladné vlastnosti?

R: Myslím si, že velice pro mě kladná a hezká vlastnost je empatie. On by ji ke své diagnóze neměl mít, co oni tvrdějí. Jenže oni toho tvrdí a ono to není. Oni se pouze domnívají. Autista si něco myslí, ale ono to tak není. Oni si to jen myslí, protože ten autista to na sobě nedá znát. A to je právě jedna z věcí. Mně se u něj líbí právě ta empatie. Holčičce je třeba na tělocviku špatně a on když odchází ze školy, tak se jí jde ještě zeptat, jestli už je jí dobře. V tomto směru se jde vždy zeptat. On to nevidí, ale tím, že ho to zajímá, tak se jde ptát. Ptá se, proč si smutný a tak. Pak je samozřejmě problém, když my třeba jezdíme nakupovat a tam je v jednom stánku podle mě taková psychicky narušená paní a ona je strašně nabručená. A on má tu tendenci se jí chodit ptát: „Dobrý den, vy máte asi špatný den, co bych mohl udělat, abych vám zlepšil náladu?“ A ona hned naštvaná mu řekne, aby ji nechal být. On nepochopí, že si s tou paní nebude raději povídat. Štěpán třeba přijde i za pánem a ptá se ho, jestli je „hodnej“, nebo „zlej“. On má rád i zvířata. Nikdy je teda rád neměl. Jeho první zvířecí kamarád byla zhruba do dvou let. Oni spolu nějakým způsobem komunikovali. A to jsem vlastně pochopila až posléze. Pro autisty jsou totiž některá zvířata čitelná. On pochopí, že když se ta kočka chová takhle, tak chce tohle a to je pro něj plus. On byl schopen mi s tou kočkou třeba odejít. Já ho hledala po celém baráku, řičela jsem, křičela, otevírala okna a dítě schované za pračkou, protože si tam s kočkou šli hrát. To jsem myslela, že mě trefí. No a pak sem přišla na to, že se kříží asistenční psi pro autisty. Psi autisty vodí a tak. Děti jsou schopné díky psům žít v normálním životě a oni na to vážně dobře reagují. Tak

jsme koupili psa a s tou jsou obrovská dvojice. Ona ho i dneska vytahuje z takových těch jeho stavů. Dřív je měl i několik hodin. Ona pořád a furt mu něco nosila, až ho z toho dostala. On byl vážně „tvrdej“ autista. To obdivuji, že má ty zvířata rád. Je schopný na nich pochopit, co zvíře potřebuje, jak to myslí. Je to prostě pro něj čitelný. Stejně jako ženy, ty také lépe chápe. Ale muže ne. Žena když mluví, gestikuluje, tak je to lepší. Koho přečte, je to dobrý. Koho ne, tak neví, co si myslet. Ale zajímavé je, že třeba zoo ho nezajímá, protože tam on nepříjde se zvířaty do kontaktu. Tam on se na ně musí jen koukat, a jak si na ně nemůže sáhnout, tak to ho nezajímá. Pro něj je vizualizace důležitá. Hlavně když si to může osahat.

T: Má Štěpán nějaké negativní vlastnosti? Jaké?

R: No negativní vlastnost je ta, že se rychle naštvě. Ale myslím si, že je to samozřejmě k té diagnóze. Myslím si, že teď už je na tom dobře. Už mi neničí nábytek, loni lítalo všechno. On má ten problém, že jde do té škály vzteku. Je dole na nule a pak bum, výbuch prostě. Já ho hlavně nemůžu zastavit. Dneska se to strašně zlepšilo. Já na něm neustále pracuji různými metodami. My jsme šli přes „emušáky“. To jsou dvě knihy a k tomu je vyrobená žába a ta má u sebe mouchy. A vypadá to, že jsou na mucholapce. Každá ta moucha má jiný obličej a má jiné emoce. V knize jsou různé příběhy a s těmi příběhy můžete ještě pracovat. Takže přes ty „emušáky“ my jsme šli. Já jsem třeba i zkoušela takové to zvíře v nás. To je taky, že zvíře si představí, že má v sobě zvířátko a vše funguje přes ty emoce. Jenže problém je, že kamarádce s holkou se stalo, holka šla do obchodu a říká, že má v sobě zvířátko. Ty lidi si mysleli, kdoví jakého bacila nebo parazita nemá.

T: Štěpán tedy v dnešní době emoce ovládá?

R: Ano, on byl třeba chytat ryby s jedním pánem. Pán samozřejmě chytil spoustu ryb a Štěpán ne. Já viděla, jak to v něm bublá, drží to a nic neprovedl. To dřív měl výbuchy, kdy si chtěl i ubližovat, tak sem ho musela chytit a takový. A on říkal: „Já vím, co to je, já vím co to je, to je závist. Já mu závidím, že on chytil rybu.“ Takže on to už i pozná. Jako je to negativní vlastnost, ale zase nevím, jestli je to vlastnost, nebo je to prostě k té diagnóze, no.

T: Jak je na tom Štěpán s projevem citů?

R: Dneska už ano. Dřív absolutně ne. Ale dá se to nacvičit. On třeba přijde a řekne: „Mami, teď bych tě chtěl obejmout.“ Ale nejdřív to řekne, nechá si to schválit a pak se ke mně přivine. Ale pro mě jako matku to bylo strašně těžký. Teď si vezměte, že on řval v noci každé dvě hodiny celou hodinu, byl vzhůru a já nevěděla, co chce. Pak jsem třeba po dvou hodinách zjistila, že jsem mu přikryla céděčko novinami. On se vztekal, řval, ale neuměl to říct, neuměl se vyjádřit.

T: Jak vzala rodina Štěpánovi diagnózu?

R: Rodina nechápala, nesouhlasila, nevěděla co s tím. S mým otcem jsem měla problémy, s tchýní taky, s tatínkem taky, ten to nechtěl pochopit. Ten řekl: já znakovat nebudu, učit se to nebudu, jestli chce kluk se mnou mluvit, tak ať se to naučí.“ Takže ze začátku to bylo opravdu těžké. Hlavně otec mi zemřel, pak zase zemřel jeho táta, nám zůstala jen jedna babička. Nějak všichni postupně umírali a zůstala sem nakonec já, Štěpán, dcera a moje matka. My se s nikým z rodiny ani nevidáme.

T: Vychází Štěpán se sestrou?

R: Ze začátku to bylo těžký, protože na dceru nebyl čas. Takže naštěstí díky jedné instituci a dobrovolníkům to šlo. Dobrovolníci k nám chodí do dneška. Já jsem vždycky tyto dvě hodiny věnovala dceři. Postupem času už to bylo lepší. Když Štěpán začal znakovat, tak to bylo pro ní zajímavý, i před vrstevníky byla díky znakování zajímavá. A teď už bych řekla, že spolu mluví a on je až někdy fascinující, že on řekne: „Aničko, byla bys tak hodná.“ Je k ní až milý. Myslím, že teď už mají určitě pozitivní vztah.

T: Je něco, s čím by mohl být Štěpán v rodině nespokojený?

R: No, to nevím. Ale zajímalo by mě, co by řekl. ☺ Protože já si myslím, že dělám opravdu jako neskutečné maximum. Třeba i přes veškeré těžkosti, kdy já nemůžu lyžovat, tak já ho беру na lyže. A vezmu s sebou někoho, aby ho to naučil. Týden je třeba na táboře. On ho hlavně nikdo nikde nechtěl. Letos se nám podařilo, že chodí na fotbal. To je pro nás taky obrovské plus. Z mé strany se opravdu snažím.

T: Jste ve výchově svého syna důsledná? V čem konkrétně?

R: Ano, ale v rámci jeho diagnózy. Protože někdy ta důslednost není úplně to nejlepší. Já určitě nastavím mantinel, ale pak musím vyzkoumat, jestli on mi to přijme. To není

vůbec jednoduchý. Já vždycky říkám, že strašně hodně přemyslím, pak vyrábím pomůcky, aby to pochopil. Pak mu to jednou ukážu a on to hned pochopí. Ale ta příprava, na tu moji důslednost je někdy hodně dlouhá a náročná. Musím hodně vymýšlet, abych s ním mohla hodně pracovat. Já jsem říkala od začátku, nejdřív musíte mít důvod, proč to dítě s vámi bude komunikovat. Já jsem ho nejdříve musela naučit jíst brambůrky, aby mi za ty brambůrky pracoval. A on neměl pochutiny, nic. On byl v jídle strašně problematický. A letos v jídelně dokonce i ochutnává. On jde pořád strašně dopředu. Dřív to bylo strašný, to byla jen suchá rýže, suché brambory a suchý knedlík. To bylo vážně maximum. Já jsem třeba něco zkusila, vyzkoušela, nešlo to, tak sem se na 14 dní stáhla a zkoušela to znova. Je to o tom, jestli to vezme, nevezme, přijme, nepřijme a můžete zkoušet něco jiného. Odmalinka špatně jedl. Od té regrese.

T: Zjistila se příčina té regrese?

R: Ne, tam není nic. Někdo se odvolává na očkování, ale já tomu nevěřím. Já se spíš přikláním k tomu, že u něj začal najednou rychleji růst malý mozeček než ten velký. To je zatím tak jediné změřitelné. On má vlastně veškeré testy a nikdy nemá nic. Ani geneticky, prostě absolutně nic. My jsme pořád ve výzkumu.

T: Jaké používáte během výchovy tresty?

R: Ano, ale nejdříve musí dostat varování. Nesmím křičet, ani třeba ze strachu, to on špatně nese a dostával se vždycky do stavů, kdy jsem ho z toho nemohla tři hodiny dostat. Dneska, když už zařvu, tak on se zarazí, ale řekne si aha, ty jsi zakřičela, proto, že máš strach a ne proto. Dneska už se snaží si to zdůvodnit a je schopen to ustát. Trvá mu, než mu ta myšlenka dojde. Já mohu trestat, ale musím říct: „pokud nepřestaneš toto dělat, tak ti vezmu mobil na takovou a takovou dobu.“ On musí mít jasně dané rozmezí, na jak dlouho a hlavně mu můžu říct ne, ale musím mu říct, co jo. Nebudeš se chovat takhle, jinak ti vezmu mobil, ale můžeš se chovat takhle. Musí mít možnost, jak to může udělat. Musí mít porovnání. To je důležité. Třeba měl období těžký, kdy pořád říkal: „pitomec, pitomec, pitomec, pitomec.“ Takže ano Štěpáne, máš možnost buď to ještě desetkrát můžeš říct a pak ti pro dnešek vezmu mobil. Ale místo toho pitomce můžeš říkat slovo....., které nebude tak ošklivé.

T: Jakým způsobem chválíte?

R: Zase chválím tak, že musí vědět proč. Když řeknu: „Štěpán je moc hodnej kluk,“ tak on se mě zeptá: „Co to je mami? Tak sem hodnej a...?“ Když ke Štěpánovi někdo přijde a řekne: „Jak se máš?“ Tak on zase neví, protože přemýšlí na tím kdy. Třeba jsme přišli ke známým a oni mu řekli: „Ty chodíš do třídy s těma dvojčatama, že jo.“ A on odpoví: „Já s nima nechodím do třídy, já s nima sem ve třídě.“ On strašně slovíčkaří. V rámci své diagnózy, ale v podstatě má pravdu, že ano. ☺ ☺

T: Máte doma nastavená pravidla? A jaká?

R: Ano, máme. Nejdůležitější je, že my, když si nastavíme pravidlo, tak to tak za každé situace musí být. Musí se to dodržovat. Ano, musím si ráno vyčistit zuby a neexistuje, že ne a to když zaspíte, nebo já nevím, co by se dělo. On sám považuje pravidla za podstatná. On má záchytné body a musí vědět, kdy co musí být. K nám přijde třeba návštěva a první co, tak se jich jde zeptat, jak dlouho u nás budou. On to potřebuje vědět. Když návštěva řekne, do pěti hodin, tak Štěpán za pět minut pět řekne: „Je za pět minut pět, pozor, už budete muset jít, je mi to strašně líto, ale je za pět minut pět.“ Je důsledný, ale to je ta diagnóza asi. U nás má všechno pravidla. Třeba ranní vstávání, to je samo o sobě problém, protože mi vstává brzo. Takže první pravidlo je, dojdu říct mámě, že sem vstal a co jdu dělat. Pak ví, že dostane snídani a on chce pokaždé to samé a to je chleba s máslem. Po snídani ví, že tady bude hromádka oblečení, které si vezme, pak vyčistit zuby, v podstatě má nalajnovaný celý den. Některé už máme nastavené, a když je něco jinak, tak sám přijde a řekne: „Tak jak to dnes bude, ještě jednou si to řekneme. Nejdřív...“. Ze začátku byla problémem i škola. Různé výlety, akce a tak dále. Musel to mít někde napsané, aby se podle toho mohl řídit. Dneska už to ani nepotřebuje. Jemu ani nedělá už problém změna, ale nemůžu ho bafnout a říct jdeme jinam. Musím říct: „Teď je změna a my místo vlevo půjdeme vpravo.“ Včera na florbale jsme měli třeba problém. Nechtěně kopnul kluka do nohy. A jemu se v tu chvíli rozpadl svět. On ví, že nechtěl ublížit, ale ublížil a teď co s tím? Srovnat se s tímto, to je třeba problém. Musím si s ním hodně povídat a rozebrat to. Dneska už to jde, ale dříve začal brečet, docházelo to až k totálnímu vyčerpání organismu. Dál třeba v první třídě olympiáda. My jsme ho na to připravovali, že medaile nebudou. Druhý den pan ředitel koupil medaile a dětem je dal. To byl opravdu problém. On byl vyčerpán a jen ležel.

T: Čemu se snažíte při výchově vyhnout?

R: To je těžký. Já jsem se dřív snažila vyhýbat situacím, které vím, že ho stresovaly. Ale teď když vidím, že je na tom psychicky dobře, tak se snažím ho vystavovat drobným stresovým situacím. Abych ho poposunula dál. Pokud na tom není dobře, tak ho izoluji od takovýchto situací, ale pokud to jde, stresové situace spíše řešíme. Teď, když mu zemřel otec, tak sem musela udělat ústupky. Otec je spálený, ale on to nesnáší. Já jsem musela slíbit, že se nikdy nenechám spálit. Ta představa zpopelnění je pro něj neúnosná. Takže tomuto stresu jsem se vyhnula tím, že jsem mu zalhala. Protože vím, že by to nepřijmul a nedal. Nebo když vím, že bude ve škole olympiáda, tak vím, že na ten den a další den nesmím nic plánovat. Že bude potřebovat oddych. Že jakmile hned skončí olympiáda, budu muset být připravená s autem a hned s ním odejít, aby mohl mít ten výbuch někde mimo. Protože ten stoprocentně přijde. Ale můžu říct, že za ty 3 roky na škole je to lepší a lepší. Dnes se i vyhýbám drobným fyzickým trestům. Dříve jsem to dělala, hlavně když jsem nevěděla o diagnóze. Ale postupem času jsem zjistila, že on nechápe smysl toho. Párkrát jsem to použila, protože se to minulo účinkem. On se mě třeba zeptal: „Co to děláš? Proč to děláš? Ty si mi teď dala na hýždě? Proč?“ On to naprosto nechápal. Proto jsem to musela odbourat. Spíš mu teď zmáčknu ruku a říkám mu: „Ty jsi jí způsobil bolest. Tohle je bolest“. Musím mu ukázat, že někomu nespravedlivě udělal bolest a než mu dát na zadek v afektu, tak mu to musím vysvětlit. Což je vážně těžké. Zjistila jsem, že to prostě nemá efekt a pomůže to maximálně mně, že si ulevím. Naprosto se i vyhýbám dvojsmyslům. Protože on je také nepobírá.

T: Jak pomáháte Štěpánovi s výběrem volnočasových aktivit?

R: Dříve jsme dělali šerm. Ten by mu šel, byl i šikovný. Ale pro něj to nebyla volnočasová aktivita, on si tam neodpočinul. Naopak to bylo vypětí, musel přemýšlet nad kroky, jak si to přendat a bylo to opravdu náročné. Musela jsem ho přesvědčit o tom, že se k tomu může jednou vrátit.

Teď chodí na florbal. Chtěla jsem, aby běhal, aby byl v kolektivu.

T: Jak jste se k florbalu dostali?

R: Ano, došli jsme k tomu tak, že jsme se byli podívat, zvážili jsme to. Já mu dávám vždy čas a jeho to zaujalo. Ono moc možností není, protože nás nikde nechtějí vzít, takže já vyřadila rovnou zájmy jako je fotbal, kde mi bylo řečeno, že v žádném případě.

Dále hokejisti by nás také nevzali. Hlavně to nemůže být kontaktní a tvrdý sport. Jemu nemůže nikdo ublížit. Ani sám si nemůže něco provést. Jen v afektu jsme se k ubližování dostali. Vždy jsem to řešila silným objetím, na které jsou různé názory. Já ho používala proto, aby si neublížil. Když povoloval, já taky povolovala. Byla to snaha ho uklidnit. Všechno je to náročný.

Rozhovor – Štěpán

T: Kolik je ti let?

R: Je mi 11 let.

T: Do jaké školy a třídy chodíš?

R: Ano, chodím na základní školu, do čtvrté třídy.

T: Máš sourozence? Jaké?

R: Jo, mám jednu sestru. Je jí 17 let a má lidské problémy.

T: Bydlí sestra s vámi v domě?

R: Ano.

T: Chodí sestra do školy? Do jaké?

R: Ano, do gymnázia na střední. Myslím, že je to třet'ák. Je to třet'ačka. A dál?

T: Kdo s vámi doma bydlí?

R: V našem domě bydlí moje máma, moje sestra, já a jo ještě tři slepice, dvě kočky, kdy jeden je kocour a jeden je kočka. To je pět a pak psa. To je teda 6 zvířat a Krejzince je 5 let. Kocour se jmenuje Mikeš. Je mu 6 let a u nás si pěkně zvykl. Ale ještě si nezvykl na vodu. A ta kočka se jmenuje Rouzí a je jí 8. I slepice mají jména. Jedna je Kropenka, další Bela a Alena.

T: Co tě napadne, když řeknu slovo rodina?

R: Moment, musím přemýšlet. No, rodina je taková skupina nějakých lidí, kteří mají příjmení. Například my jsme ..... Tak další otázky.

T: Myslíš si, že je každá rodina jako ta vaše? Nebo jsou rodiny, které jsou v něčem jiné? Jaké?

R: Ano, liší se. Určitě podle toho co mají v sobě, jako v srdci. Řeknu vám ještě jeden příklad a to jak vypadají. V každé rodině je i jiný počet lidí. Například moje asistentka má 4 děti a máš pro mě ještě další otázku? Tak jo, můžeme pokračovat.

T: Co dobrého tě mamka naučila?

R: Počkejte, no moje máma je taková, která se mi pasuje. Třeba mi koupila psa, který by mi měl pomáhat a to tak i bylo. Když byl pes menší, tak jedl zeď a já sem řekl mamce, že tu zeď jí. Taky mě naučila psát úkoly a učit se. Jo a už vím, naučila mě mamka vařit, třeba míchaná vejíčka. Můžeme jít prosím na další otázku? Ne, že bych dnes někam pospíchal, jenom.....no... tak....

T: Jaké má mamka úkoly každý den? Co musí dělat?

R: Chodí na důležité schůzky. Taky dělá důležité věci, které dělá každý dospělý, jako třeba pere prádlo, dělá nádobí, žehlí a další věci. Ráno připravuje věci.

T: Co tě napadne, když řeknu slova rodinné prostředí?

R: Kontrola nějaké rodiny? Jak je to u rodiny? Tak nějak jak to tam vypadá. Co tam mají třeba za nábytek.

T: Cítíš se u mamky bezpečně?

R: No, když mám tu celý život, tak jo. Ale když jde máma někam na chvíli a já jsem doma sám, pro jistotu tam je sestra, tak se trochu bojím. Nebo podle té černé tmy se bojím. A i podle toho, co mám v těch představách. Když jdu spát, nosím si nahoru lampičku. Takže na to řeknu ano, prostě se bojím tmy tak trochu. Tma je pro mě taky trochu děsivá. I výšky a to jen proto, že to vypadá hustě a je tam riziko, že by mohlo hrozit nějaké nebezpečí.

T: Prožívá s tebou mamka úspěchy a zklamání?

R: No, když mám dobrou známku, máma to zjistí a je se mnou spokojená. Je z toho ráda. Za vysvědčení dostávám pizzu a taky peníze. Pro dítě jedenáctileté i 12tileté mám velké úspory. Když se mi něco nepovede, tak .....emmmmm.....třeba jako špatná známka, tak se z toho mamka tak trochu vzteká. Ale obvykle ne.

T: Jsi spokojen s věcmi, které máte doma?

R: Ano, máme hodně techniky. Máme tři televize. Jednu mám v pokoji, pak v druhém patře a tu už nepoužíváme, jelikož nefunguje a tu třetí máme v první patře a s tou jsem

spokojen. A mám rád svojí postel. Prostě se mi ten dům úplně líbí. Možná bych chtěl v pokoji nějaké doplňky, ale to ukáže budoucnost.

T: Jak jsi spokojen s tím, jak tě máma vychovává?

R: Ano, jsem spokojen. Mně se líbí, že mi třeba nedává domácí vězení a to ani na jeden den. Mamka je prostě dokonalá. Je taková, jak se mi líbí. Ale to neznamena, že kdyby měla míň procent, tak by se mi nelíbila. Prostě jen říkám, že jsem spokojen tak, jak to je.

T: Trvá mamka na tom, co řekne? Je důsledná?

R: Myslíte sliby? Ano, ty dodržuje. Slíbila mi psa a pořídila mi ho. Ale jinak slibů s mámou moc nemáme.

T: Je něco, co bys doma změnil? Co by sis přál, aby mamka dělala jinak?

R: Jsem se vším spokojen.

T: Dostal jsi někdy nějaký trest?

R: Ani moc ne, málokdy. Prostě málokdy. Tečka.

T: Musíš dodržovat pravidla?

R: Ano, školní pravidla. Třeba nad nikoho se nepovyšovat a dál zákony. Doma si neříkáme pravidla v domě. Na ten dům dáváme pozor, ale neříkáme si to. Bereme to jako samozřejmost.

T: Co máš rád, co tě nejvíce baví?

R: No, narodil jsem se v roce 2006, kdy se technika začínala zlepšovat. Jsem technický typ. Takže mám rád techniku. Jsem dobrý hráč her, které hraji. Také jsem sportovní hráč. Hraju i šachy, ty umím. Umím hodně sportů jako třeba volejbal, fotbal, basketball, americký fotbal a další sporty. Také se bavím, rád si povídám, ale často jsem na technice a to kvůli tomu, že je skvělá a že jsem se narodil v tom roce. Malování mi jde, ale už nevím, co jsem maloval naposledy. Také čtu, třeba na internetu. Tam jsem zjistil hodně informací, ale mám i hodně chytrých knížek.

T: Chodíš na nějaký kroužek, který ti nabídla škola?

R: Na školní florbal, sportovní hry a to je vše. Mám ještě jeden kroužek, ale ten není ve škole a přesto ho řeknu. Podobá se dobrovolným sportovním hrám. To byla i moje školka. I jsem tam nacvičoval první třídu. Fyzicky jsem byl v první třídě dvakrát. Poprvé jsem to ale pouze nacvičoval a podruhé to bylo doopravdy.

T: Jaký máš názor na děti, které nemají žádné konkrétní zájmy?

R: Jestli myslíte ubožáky, které jsou v ubohé rodině, tak ty dělají jiné věci, prostě se něčím zabaví. Naopak bohaté děti by se měly bavit pořád.

T: Dává ti mamka na výběr, co můžeš dělat ve volném čase?

R: Ano, někdy jo, ale spíš si vybírám sám.